

Міністерство освіти і науки України
Державний економіко-технологічний університет транспорту
Кафедра «Філософія та історія науки і техніки»

І.О. Хромова

Історія української культури

Методичні рекомендації щодо організації самостійної та індивідуальної роботи студентів всіх спеціальностей денної та заочної форм навчання

Київ 2016

УДК 930.85

Хромова О.І.

Історія української культури: Методичні рекомендації щодо організації самостійної та індивідуальної роботи студентів всіх спеціальностей денної та заочної форм навчання. – К.: ДЕГУТ, 2016. – 53 с.

Методичні рекомендації щодо організації самостійної та індивідуальної роботи студентів з дисципліни «Історія української культури» мають на меті допомогти студентам в організації їх роботи з дисципліни поза аудиторією, що сьогодні є важливою складовою навчального процесу. Посібник містить визначення предмета, мети та завдання курсу, навчальну програму дисципліни, завдання для виконання самостійної роботи відповідно до робочої програми курсу «Історія української культури» та методичні поради щодо їх виконання, методичні рекомендації та вимоги до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань, перелік рекомендованої літератури. Методичні рекомендації призначені для бакалаврів всіх спеціальностей всіх форм навчання.

Методичні рекомендації щодо організації самостійної та індивідуальної роботи студентів всіх спеціальностей денної та заочної форм навчання з дисципліни «Історія української культури» розглянуті та затверджені на засіданні кафедри «Філософія та історія науки і техніки» (протокол № 1 від 29.08.2016 р.) та рекомендовані до друку на засіданні методичної комісії факультету УЗТ ДЕГУТ (протокол № 2 від 26.09.2016 р.).

Автор: **Хромова Ольга Ігорівна**, кандидат філософських наук, доцент

Рецензенти: **Ковалевська О.О.**, доктор історичних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України

Проданюк Ф.М., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології та українознавства Київського національного університету технологій і дизайну

Спис О.А., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії науки і техніки Державного економіко - технологічного університету транспорту

ЗМІСТ

Вступ	4
Предмет, мета, завдання та результати вивчення дисципліни	5
Навчальна програма дисципліни	7
Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни за темами	11
Методичні рекомендації та вимоги до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.....	38
Тематика навчально-дослідних завдань	43
Рекомендована література	45
Додатки	47

Вступ

Дисципліна «Історія української культури» є важливою частиною гуманітарної підготовки сучасного спеціаліста. Освоєння історії культури українського народу значною мірою забезпечує студентам усвідомлення ними національної своєрідності українського етносу, формує в них почуття національної гідності й честі.

Основним засобом оволодіння навчальним матеріалом в процесі вивчення будь-якої дисципліни є самостійна робота студентів.

Метою самостійної роботи студентів (СРС) є навчити студентську молодь свідомо і самостійно працювати з навчальним матеріалом, науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, прищепити навички для подальшого постійного підвищення своєї кваліфікації.

Основне завдання організації самостійної роботи студентів полягає у створенні умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях будь-якого виду.

Основним принципом організації СРС повинен стати перехід усіх студентів на індивідуальну роботу з відходом від формального виконання студентами певних завдань пасивно до пізнавальної активності з формуванням власної думки під час рішення поставлених проблемних питань.

Види самостійної роботи студентів:

- опрацювання обов'язкової та додаткової літератури за темою, складання конспекту з окремих питань;
- підготовка і написання рефератів, словників, оглядів за темами, доповідей, презентацій, групових проектів та інших письмових робіт на задану тему;
- виконання домашніх завдань: розв'язування задач; підбір і вивчення літературних джерел; розробка і складання різноманітних схем; виконання індивідуальних практичних завдань, що спрямовані на розвиток у студентів самостійності та ініціативи;
- підготовка до участі у наукових конференціях, творчих вечорах, олімпіадах тощо.

Самостійна робота студента з вивчення навчального матеріалу курсу «Історія української культури» може проходити в науково-технічній бібліотеці університету, навчальних аудиторіях, обладнаних лабораторіях, комп'ютерних класах, а також поза університетом.

Предмет, мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Предметом курсу є українська культура як цілісне суспільне явище та закономірності її розвитку. Аналіз всієї сукупності проблем походження, сутності та функцій культури, її місця у суспільстві, тенденцій розвитку національного та світового культурних процесів у їхній еволюції. Процес виникнення, основні етапи розвитку культури українського народу та народів, які проживають на території України, її найвагоміші здобутки, видатні постаті.

Мета викладання навчальної дисципліни «Історія української культури» - засвоєння теоретичних засад та суми фактологічних знань в проблематиці формування та характерних особливостей української культури, а також її взаємозв'язків із головними напрямками і тенденціями у розвитку світового культурного процесу; збагачення духовного світу, формування моральних та естетичних потреб і здатності зберігати й охороняти культурні здобутки України.

Завдання навчальної дисципліни:

- сформувати систему знань про закономірності культурного процесу, культуру як специфічний та унікальний феномен людства;
- розглянути історію української культури в розвитку, в єдності та суперечності різноманітних процесів і тенденцій у ній;
- визначити особливості культурних епох в Україні, тенденції та особливості розвитку вітчизняної культури ХХІ ст., дати аналіз стану сучасних течій, молодіжних субкультур та контркультурних відгалужень;
- ознайомити студентів з основними особливостями ментального та художньо-естетичного мислення українців;
- сприяти піднесенню загальноосвітнього та культурного рівня студентів, розширенню їх світогляду, формуванню почуттів патріотизму, відповідальності за майбутнє, поваги до культури інших народів.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен знати:

- *на понятійному рівні* – сутність, структуру, функції культури, її місце в житті людини та суспільства; провідні тенденції розвитку культури та художні стилі, властиві певним культурним епохам; творчість провідних діячів української культури та мистецтва;
- *на фундаментальному рівні* – сутність сучасного процесу розвитку української культури, її місце і роль у розмаїтті національних культур; видатні постаті та їх внесок у світову культуру; національні традиції, звичаї та обряди; умови виникнення та історію розвитку національної культури, загальні закономірності культурного поступу, особливості сучасних культурних процесів та перспективи їх розвитку і можливі впливи на долю сучасної цивілізації; визначні тенденції розвитку освіти, науки, техніки як фундаментальних основ рівня життя українського етносу, історію формування та діяльності громадських, культурних, освітніх організацій українського народу;
- *на практичному рівні* – взаємозв'язок вітчизняної культури та людини; зміст та особливості національної культури; зміст основних (програмних) першоджерел.

На основі вивчення дисципліни студент повинен вміти:

- розуміти та використовувати основні культурологічні поняття у повсякденному житті та професійній діяльності;
- змістовно аналізувати та осмислювати здобутки національної культури;
- визначити місце української культури у світовому культурному поступі, внесок її представників у здобутки культури народів світу;
- використовувати набуті знання для подальшої самоосвіти в царині культури, в повсякденному житті та професійній діяльності;
- володіти культурологічною термінологією та понятійним апаратом, використовувати їх у спілкуванні;
- орієнтуватися в подіях культурного життя України та світу;
- застосовувати знання із історії української культури для визначення прямої особистої поведінки в умовах розмаїття культур та самоідентифікації як громадянина Української держави.

Навчальна програма дисципліни

Змістовий модуль I. Культура давньої і середньовічної України

Тема 1. Предмет та завдання курсу «Історія української культури»

Предмет та завдання курсу «Історія української культури». Категорії. Метод. Джерела. Історіографія. Основи теорії культури. Еволюція поглядів на культуру. Сутність культури, її структура, функції та характерні ознаки. Традиційна і сучасна культура. Сучасні концепції культури. Культура і цивілізація. Співвідношення культури і цивілізації. Типологія цивілізації.

Тема 2. Витоки та передумови формування української культури

Первісне суспільство як найдавніший та тривалий етап в історії людства. Періодизація первісної культури. Палеолітична культура. Первісні форми організації людей та їх знаряддя праці. Розвиток засад раціональних знань, мистецтва. Зародження релігії, її початкові форми. Неолітична революція. Поява кераміки. Археологічні культури епохи неоліту.

Трипільська культура: будівництво, ткацтво, кераміка, пластика, одяг.

Культура кіммерійського часу. Скіфи, їх культура та світогляд. Культура сарматів. Культура античного світу Північного Причорномор'я. Вплив античних Греції і Риму на культуру народів, які проживали на території України.

Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Язичницька культура давніх слов'ян. Матеріальна культура східних слов'ян дохристиянської доби: господарство, ремесла, побут. Міфологія.

Запровадження християнства на Русі та його роль у розвитку культури. Виникнення і поширення слов'янської писемності: кирилиця і глаголиця. Поява перших шкіл на Русі та розвиток освіти. Наука.

Літописи. Іларіон «Слово про закон і благодать», «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім». «Руська правда». Створення першої бібліотеки.

Архітектура Київської Русі. Софійський собор у Києві, Золоті ворота. Храми та палацові споруди Чернігова, Переяслава, Галича та інших міст. Образотворче мистецтво: мозаїка, фреска, іконопис. Алімпій.

Культура Галицько-Волинської держави. Основні центри галицької землі: Галич, Перемишль, Звенигород, Терехівля. Основні центри Волині: Володимир, Холм, Белз, Луцьк, Дорогобуж, Кременець. Стан культури в добу монголо-татарського іґа.

Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)

Історичні умови розвитку культури в литовсько-польську добу. Вплив ідей Відродження та Реформації на українську культуру. Основні центри культури. Розвиток української мови. Пересопницьке Євангеліє. Освіта і наука Ук-

раїни. Юрій Дрогобич, Павло Русин із Кросна. Станіслав Оріховський. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. Роль братств у національно-культурному житті. Братські школи. Єзуїтські колегії, протестантські школи.

Києво-Могилянській колегіум. Берестейська церковна унія та її вплив на розвиток вітчизняної культури. Література. Полемічна література.

Початок книгодрукування та друкарство на українських землях. Ш. Фіоль. Ф. Скорина. Іван Федоров. Видатні осередки в Україні. Архітектура. Живопис, іконостас, різьба. М. Петрахович. Графіка. Розвиток ювелірного мистецтва. Зародження театрального мистецтва. Музична культура.

Змістовий модуль II. Нова і новітня історія культури України

Тема 5. Культура українського бароко

Суспільно-політичні передумови формування козацького типу української культури. Соціокультурний феномен виникнення козацтва на Україні. Роль козацької культурної спадщини в розвитку української ідентичності.

Світоглядні засади українського бароко. Розвиток освіти і наукових знань в Україні др. пол. XVII – XVIII ст. Києво-Могилянська академія. Бароко в українській архітектурі. Розвиток українського барокового живопису та скульптури. Українська література др. пол. XVII – XVIII ст. Драма та розвиток театру в Україні др. пол. XVII – XVIII ст. Українське та західноєвропейське бароко: порівняльний аналіз.

Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)

Українське національне відродження: поняття та періодизація. Розвиток освіти та науки у першій половині XIX ст. Відкриття та діяльність перших університетів. Кирило-Мефодіївське братство.

Становлення нової української літератури. І. Котляревський. Романтизм та реалізм в українській літературі. Творчість Т.Г. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Нечуй-Левицького, П. Гребінки, М. Гоголя.

Архітектура, живопис та скульптура. Архітектура класицизму: А. Меленський, О. Беретті, В. Шретер. Живопис: С. Васильківський, В. Тропінін, Т. Шевченко. Скульптура. І. Мартос.

Особливості розвитку української культури на західноукраїнських землях. «Руська трійця». Перший з'їзд української культури, науки та освіти у Львові. Утворення «Галицько-руської матиці». Перетворення Галичини на український П'ємонт.

Тема 7. Українська культура II половини XIX – початку XX ст.

Наука та освіта другої половини XIX ст.: історичні дослідження, розвиток українського мовознавства. Громадівський рух. Репресивні заходи російського царату проти української мови. Література критичного реалізму. Творчість І.Я. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, Марка Вовчка, С. Руданського та ін.

Архітектура, живопис та скульптура. Утвердження стилю модерн. Діяльність В. Городецького та В. Кричевського. Поєднання елементів модерну та народної архітектури західноукраїнських земель в забудові Львова.

Образотворче мистецтво доби модерну. Творчість М. Пимоненка, П. Левченка, М. Самокиша, І. Ярового, О. Мурашка, І. Труша та ін.

Театр корифеїв. Творчість М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, П. Саксаганського, М. Садовського, М. Заньковецької. Українська музична школа ХІХ ст.: С. Гулак-Артемовський, М. Лисенко, К. Стеценко, М. Леонтович, С. Людкевич. Соломія Крушельницька.

Особливості розвитку української культури на західноукраїнських землях. Освіта та наука. Львівський та Чернівецький університети. Створення та діяльність «Просвіт». Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка. Література. Ю. Федькович, В. Стефаник, О. Кобилянська.

Тема 8. Українська культура радянської доби

Розвиток культури в епоху революційних подій 1917-1920 рр. Культурно-освітнє будівництво в добу Центральної Ради. Українська академія мистецтв. Ф. Кричевський, Г. Нарбут. Культурна політика часів гетьманату. Українська академія наук та її діяльність. Культурні перетворення в перші роки радянської влади (1919 – 1920 рр.). Національне відродження 1920-х р.

Національно-культурна політика Радянської держави. Українізація. Ліквідація неписьменності. Освіта та наука. Реформа вищої освіти. Українська педагогічна наука. Антон Макаренко. Наукові дослідження. Всеукраїнська академія наук. К. Воблий. М. Грушевський. М. Василенко. А. Кримський. Літературний процес. «Гарт», «Плуг». Неокласици. Неосимволісти. П. Тичина. В. Сосюра. Музика. Б. Лятошинський. Театр. Лесь Курбас. «Березіль». Українське кіно. О. Довженко. Архітектура. Образотворче мистецтво. М. Жук. Репресії проти діячів української культури 1930-х р. Розстріляне відродження.

Українська наука та культура в роки Другої світової війни. Здобутки української культури в другій половині 40-х – на початку 60-х рр. Боротьба з космополітизмом. Ждановщина. Боротьба з націоналізмом. Розвиток освіти та науки. Реформи освіти. Академія наук УРСР. Є. Патон, Б. Патон, М. Боголюбов, М. Амосов, В. Глушков.

Політична відлига. Реабілітація репресованих діячів культури. Духовне життя українського радянського суспільства 1960–1980-х рр. Політика русифікації. Шістдесятники та дисидентський рух. І. Дзюба. О. Бердник. В. Стус. Є. Сверстюк. Ю. Бадзьо. Реформа освіти 1984 р. Література. Олесь Гончар. «Собор». Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Бажан, Володимир Сосюра, Андрій Малишко, Леонід Первомайський, Іван Драч.

Українське поетичне кіно. Ю. Ілленко. Л. Осика. І. Миколайчук. С. Параджанов, М.Донський, Л. Биков. Музика. О. Білаш, П. Майборода, А. Горчинський, В. Івасюк. О. Петрусенко, Д. Гнатюк, Є. Мірошниченко, В. Зінкевич, Н. Яремчук, Софія Ротару, А. Солов'яненко, Н. Матвієнко. Архітектура та образотворче мистецтво. К. Білокур, М. Приймаченко, Т. Яблонська. Театр. Г. Юра, А. Буч-

ма, Н. Ужвій, Ф. Сердюк, Лесь Танюк, Сергій Данченко, Богдан Ступка. Культурні надбання української діаспори.

Тема 9. Культура незалежної України

Закон про мови в Українській РСР від 28 жовтня 1989 р. Умови розвитку культури України. Розвиток освіти та науки. Демократизація освіти. Недержавні навчальні заклади. Реформування середньої освіти (перехід на 12-річну освіту), застосування тестової перевірки знань. Реформування вищої освіти. Національна Академія наук України. Українські наукові асоціації. Галузеві академії наук. Поява нових наукових напрямків.

Література. Ю. Андрухович, Ю. Покальчук, М. Матіос, О. Забужко, С. Жадан, О. Ульяненко. Архітектура та скульптура. Л. Скорик. О. Саєнко. В. Білоконь. В. Бородай. О. Владіміров. І. Гончар. О. Пінчук. Образотворче мистецтво. І. Марчук. Театр. Творчість режисерів новаторів: Р. Віктюка, А. Жолдака, Б. Шарварка, С. Донченка. Музика. Українські композитори О. Морозов, Ю. Рибчинський, та інші. Українські гурти «Океан Ельзи», «ВВ», «Скрябін». Українські виконавці Софія Ротару, Руслана, О. Понамарьов та інші. Музичні фестивалі: «Таврійські ігри», «Червона рута» та інші.

Сучасне українське кіно. К. Муратова. Ю. Ілленко. О. Янчук. Масова культура. Релігійне життя України в умовах незалежності. Культура української діаспори.

Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни за темами

Змістовий модуль I. Культура давньої і середньовічної України

Тема 1. Предмет та завдання курсу «Історія української культури»

Актуальність теми. Історія української культури посідає одне з чільних місць у системі розвитку суспільства та формування національної самосвідомості. Визначення сутності, змісту та визначальних етапів еволюції національної культури є основними завданнями сучасної української культурологічної науки. Українська культура належить до європейського кола культури, де традиційно вищою цінністю визнавалися свобода і значущість особистості. Саме визнання особистості як основної цінності національної культури може забезпечити прогресивний культурний розвиток країни.

Мета вивчення теми полягає в тому, щоб з'ясувати предмет і завдання навчальної дисципліни «Історія української культури», ознайомитися зі складниками та періодизацією української культури, з'ясувати місце та значення української культури в системі світової культури.

Питання для самостійного вивчення

1. Основні методи дослідження культури.
2. Еволюція поглядів на виникнення і суть культури.
3. Культура і цивілізація. Типи цивілізацій.
4. Геополітичне положення й природно-кліматичні особливості України та їх вплив на культурний розвиток населення.

Методичні поради

Розглядаючи *перше питання* необхідно усвідомити, що важливим аспектом наукового пізнання є його спосіб, або метод (від гр. *methodos* – «шлях дослідження», «теорія», «вчення»). **Метод** – це спосіб досягнення мети, вирішення завдань; сукупність дій та прийомів, призначених допомогти досягненню бажаного результату; сукупність прийомів та операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності.

Основна **функція методу** – внутрішня організація й регулювання процесу пізнання того чи іншого об'єкта. У сучасній науці існують різні **класифікації** методів наукового пізнання. Вчені розрізняють, наприклад, евристичні та алгоритмічні методи; кількісні та якісні; емпіричні та теоретичні; загальнонаукові та конкретно-наукові.

До **емпіричних** методів наукового пізнання належать: спостереження, описання, вимірювання, експеримент.

До **теоретичних** методів пізнання належать: формалізація, аксіоматизація, гіпотетично-науковий метод.

До **загальних** методів пізнання належать: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, класифікація, моделювання.

Важливим методом дослідження і вивчення історії культури є **метод системного аналізу**.

У дослідженні явищ культури широко застосовують методи конкретних наук – історії, філософії, семіотики, соціології, демографії, психології, антропології, біології, математики тощо.

До **конкретно-наукових методів** дослідження історії культури належать, наприклад, порівняльно-історичний метод, який дозволяє встановити схожість і відмінність між окремими явищами культури чи певними культурами. Нині даний метод широко застосовують у порівняльних дослідженнях культур і цивілізацій.

Дуже рідко порівняльно-історичний метод ототожнюють з компаративістським підходом до аналізу культури. **Компаративізм** (від лат. *comparativus* – порівняльний) широко застосовується в мовознавстві та літературознавстві.

Розглядаючи *друге питання* слід розпочати з еволюції терміна «культура» з доби античності до Ренесансу. Треба з'ясувати, що нового в тлумачення терміна культура вносить німецький вчений Самуель Пуфендорф. Проаналізувати складові частини просвітницьких концепцій культури Шарля Монтеск'є, Вольтера, А. Тюрбо, Жана Кондорсе, Жан Жака Руссо.

Визначити основні особливості розвитку культури в працях німецьких філософів та мислителів Іммануїла Канта, Фрідріха Шиллера, Георга Гегеля.

Можна виділити кілька основних парадигм розвитку культури: *циклічна концепція* розвитку культури (Дж. Віко, М. Данилевський, О. Шпенглер), *еволюціоністська теорія культури* (Л. Морган, Е. Тейлор, П. Тейяр де Шарден), *антропологічна або функціональна теорія культури* (Б. Малиновський, К. Леві-Строс, А. Кребер), *філософська теорія культури*.

Аналіз основних віх розвитку вітчизняної культурологічної думки бажано розпочати з аналізу трактування поняття культури Григорієм Сковородою, який висунув теорію, згідно з якою культура – це три світи: перший – світ природи (макрокосмос), другий світ – людська спільнота та світ окремої людини, третій світ – Біблія (світ символів).

Розглядаючи культурну проблематику в українській науковій думці ХІХ – початку ХХ ст., зупиніться на баченні поняття «культура» у М. Драгоманова, П. Юркевича, О. Потебні, В. Лесевича. З'ясуйте, чому становлення української культурологічної школи значна частина науковців пов'язує насамперед з Володимиром Перцем. Зверніть увагу на культурологічну проблематику у працях В. Липинського, І. Огієнка, Д. Донцова, А. Шептицького, І. Мірчука, М. Шлемкевича, Д. Чижевського, І. Лисяка-Рудницького.

Проаналізуйте внесок у розвиток історії, філософії та соціології культури І. Дзюби, Я. Ісаєвича, А. Макарова, В. Овсійчука, М. Поповича, В. Смолія та інших.

У *третьому питанні* треба звернутися до аналізу різних підходів науковців до визначення поняття «цивілізація». Чому до ХХ ст. поняття «культура» і «цивілізація» розглядалися як синоніми? Яку різницю між цими поняттями побачив І. Кант? Проаналізуйте концепцію циклічного культурно-цивілізаційного

розвитку А. Тойнбі. Що спільного та відмінного в поглядах на поняття «культура» та «цивілізація» в поглядах вчених О. Шпенглера, А. Тойнбі, О. Галецького? З'ясуйте співвідношення культури і цивілізації. Виділіть основні підходи до визначення поняття «цивілізація».

Розглядаючи типологію цивілізацій, з'ясуйте значення терміна «тип». Розгляньте складові частини та сутність формаційного та локального підходів в осмисленні цивілізації. Треба також звернути увагу на роль НТР у розвитку сучасної цивілізації та проблеми, які вона породжує.

Висвітлюючи *четверте питання* необхідно зазначити, що розвиток української культури від самих її початків зумовлювався територією, природою, економічними умовами, міграційними рухами, історичними обставинами, тобто як географічним, так і історичним чинниками. Перший мав особливо велике значення в ранній період формування культури на території України; другий постійно накладав свій відбиток на культурний процес.

Україна займає середнє місце між Центральною Європою та Азією. Через її територію з давніх часів пролягали транзитні торговельні шляхи з Малої Азії у Північну Європу та з країн Сходу в Європу Західну. Отже, тут стикались часто далекі одна від одної культури.

На Україні майже всі водні та сухопутні шляхи, міграційні рухи населення були спрямовані до Чорного та Азовського морів, які є своєрідною основою української землі. Як вважає географ С. Рудницький, завдяки Чорному морю Україну можемо вважати до певної міри середземноморською країною.

Традиції та побут українського народу, які мають багато загальнонаціональних рис, і сьогодні зберігають низку територіальних особливостей, які зумовлені:

- характером історичного розвитку окремих регіонів України;
- природно-географічними умовами;
- взаємозв'язками з іншими народами.

На території України можна виділити такі культурно-історичні зони:

1. Середнє Подніпров'я (Наддніпрянина).
2. Поділля.
3. Слобожанщина і Полтавщина.
4. Полісся.
5. Галичина (Прикарпаття).
6. Волинь.
7. Закарпаття.
8. Буковина.
9. Південь (який, в свою чергу, можна розділити на такі регіони: Причорномор'я, Таврію, Донщину).

Потрібно зазначити, що наведений розподіл умовний. Ці райони не залишаються незмінними, як і критерії, що їх визначають.

Запитання для самоконтролю

1. Які основні види методів пізнання явищ культури існують сьогодні?
2. Як розглядали складові частини та витoki культури німецькі філософи та мислителі Іммануїл Кант, Фрідріх Шиллер?
3. В чому полягає новизна поглядів на культуру Георга Гегеля?
4. Чому представники еволюціоністського напрямку розглядали культуру як сукупність її елементів: вірувань, традицій, мистецтва, звичаїв?
5. У чому полягає особливість українського культурно-історичного типу?
6. За якими ознаками можна типологізувати цивілізації?
7. Як класифікують цивілізації вчені за типом господарської діяльності, за типом природно-географічного середовища тощо?
8. Що береться за основу при семіотичному підході до аналізу цивілізації?
9. У чому полягають основні суперечності сучасної культури і цивілізації? Визначте причини цих суперечностей.
10. У чому полягає суть НТР? Які нові проблеми на межі ХХІ ст. висуває перед людиною техніка?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С. 7-16.
2. Історія української культури: Навчальний посібник / За ред. О.Ю. Павлової. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – С. 8 – 120.
3. Історія української культури (Текст): курс лекцій / О.В. Ліхолат, П.А. Дігтяр, С.Ю. Боева та ін.; Під заг. ред. д-ра іст. наук С.О. Костилевої. – К.:НТУУ «КПІ», 2010. – С. 7-27.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С.4-19.
5. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А. Культурологія: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – С. 6-26.
6. Попович М. Нарис історії культури України. – К.: Арттек, 1998. – С. 3 – 55.
7. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С.5 – 43.

Тема 2. Витоки та передумови формування української культури

Актуальність теми. Питання про походження українців та їхньої культури залишається одним з найбільш дискусійних в історичній науці, мовознавстві та культурології. В умовах розбудови суверенної Української держави, відродження національної культури особливе значення має об'єктивне висвітлення етногенезу українського народу, визначення місця даного етносу в колі слов'янських народів, його зв'язків з найдавнішими етапами історії.

Мета вивчення теми – визначити основні теорії походження українського народу та основні засади становлення його культури, з'ясувати вплив різних народів, що мешкали в прадавні часи на території України, на формування і розвиток українського народу.

Питання для самостійного вивчення

1. Основні теорії етногенезу українського народу.
2. Зародження релігії у предків українського народу, її стародавні форми.
3. Основні археологічні культури на території України та їх вплив на формування української культури.
4. Вплив античних Греції і Риму на культуру народів, які проживали на території України.

Методичні поради

Розглядаючи *перше питання* необхідно усвідомити, що питання про походження українського народу є дискусійним й дотепер.

На сьогодні існує **декілька гіпотез** етногенезу українців:

- 1) теорія «споконвічності» – українці існують стільки, скільки взагалі існує людина сучасного типу, тобто від 30-40 тис. до 2-3 млн. років;
- 2) теорія автохтонності (М. Грушевський), згідно з якою етнічну основу українців становило населення пізнього палеоліту, яке проживало на території України, а росіяни і білоруси мали свою окрему етнічну основу і територію проживання;
- 3) теорія «єдиної колиски» (яка була загальноприйнятою в СРСР у 30-80-ті рр. ХХ ст.): зародження і розвиток трьох близьких слов'янських народів з єдиної древньоруської народності;
- 4) теорія «незалежного розвитку окремих східнослов'янських народів», тобто українців, росіян, білорусів, яка набула поширення останнім часом.

За характером українська культура належить до культур слов'янського типу, проте генетична спорідненість українців з іншими слов'янськими народами не виключає не лише культурної, а й етнічної унікальності населення українських земель.

Також, на підставі аналізу пам'яток, джерел, історичних хронік і наукових розвідок можна визначити спільні ознаки на користь автохтонного походження українців. Головні з них такі: спільний фізично-етнічний тип; мовний чинник, ґрунтовно досліджений і вивчений мовознавцями, зокрема топоніми і гідроніми; археологічні пам'ятки, які мають спільні риси, характерні тільки для

однієї території; основні види господарської діяльності – землеробство і скотарство, що спостерігаються по всій історичній вертикалі; мистецькі твори, зокрема кераміка, які мають характерні ознаки лише певного географічного ареалу; світоглядно-обрядова система, що сформувалась і функціонувала впродовж тривалого часу в праслов'янських і слов'янських народів.

Розкриваючи *друге питання* про зародження релігії у первісному суспільстві, дайте визначення основним формам релігійних вірувань первісних людей, таких як **тотемізм, анімізм, фетишизм та магія**. Розкрийте їх суть та вкажіть причини їх появи. Зверніть увагу на те, що первісні вірування досить повно висловлювали розуміння первісними людьми навколишнього світу. Вони виконували певні суспільні функції: регулювали відносини між людьми в первісній общині, сприяли організації колективного виробничого процесу, регулювали розподіл здобутого продукту, утверджували первісну мораль, задовольняли духовні потреби суспільства.

Опрацьовуючи *третьє питання* треба розпочати з визначення терміна «археологічна культура».

Археологічна культура – сукупність археологічних пам'яток певної території і часу, що мають місцеві своєрідні особливості. Археологічна культура отримує назву за місцем першої знахідки або за певними визначальними ознаками, наприклад, за формою кераміки, обрядом поховання тощо. Дає можливість встановити рівень розвитку виробничих сил, культури, побуту того чи іншого народу або племені.

Аналізуючи *буго-дністровську культуру*, з'ясуйте регіон поширення цієї культури. Які періоди виділяють вчені у розвитку цієї культури? Дайте загальну характеристику поселень, знарядь праці та занять представників цієї культури.

Також розгляньте *дніпровсько-донецьку культуру*. Крім визначення регіонів, які вона займала, вкажіть ареали яких культур вона охоплювала. Зокрема, розглядаючи матеріальні здобутки цієї культури, опишіть, що собою являли поселення, які будувалися житла, яка була кераміка тощо.

Розглядаючи культуру *ямково-гребінцевої кераміки*, з'ясуйте часові рамки та регіон поширення цієї культури. Дайте характеристику житла племен цієї культури. Аналізуючи посуд, виготовлений з глини, зверніть увагу на те, що він прикрашався орнаментом із ямок, поділених рядами гребінцевих відтисків. Зверніть увагу на характеристику знарядь праці представників цієї культури.

Аналізуючи неолітичну культуру *лінійно-стрічкової кераміки*, з'ясуйте ареал, який вона охоплювала та часові рамки. Чому значна частина дослідників вважають, що представники цієї культури прийшли на територію України з Польщі? Зверніть увагу на їхні поселення. Чому їх часто називають лінійними поселеннями? Дайте характеристику житла, керамічного посуду та знарядь праці.

Розгляд досягнень *середньостогівської культури* на території України бажано розпочати з характеристики поселень представників цієї культури. Проаналізуйте посуд та знаряддя праці племен цієї культури.

Найбільшого розвитку в цей час досягла *трипільська культура*, названа так від с. Трипілья Київської обл., де її виявив київський археолог В. Хвойка в

1896 р. Треба відзначити, що за деякими етноанатомічними показниками трипільці були досить далекими від пізніших слов'ян, тому важко вбачати в них безпосередніх попередників українців. Однак здобутки трипільців багато в чому позначилися на подальшій долі культури на українських землях, оскільки започаткували традиції землеробства, а воно назавжди стало визначальним чинником розвитку стабільної частини місцевого населення, зумовлюючи його побут, звичаї, календар і вірування.

Взагалі, велике значення для розвитку продуктивних сил первісного суспільства мало зародження землеробства та скотарства, що сприяло виникненню суспільного поділу праці. Розкрийте суть та значення двох великих поділів праці: виокремлення кочових племен та відокремлення ремесла від землеробства, а також їх значення для людства.

Під час роботи над *четвертим питанням* треба розглянути найголовніші чинники розвитку культури держав Північного Причорномор'я: постійні взаємовідносини як з багатьма центрами античного світу, так і з місцевими племенами. Зверніть увагу на те, що грецькі міста-держави стали прямим джерелом античних традицій в українській культурі. Звідси бере свій початок писемний період української історії.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте основні риси культури кожного періоду епохи палеоліту на території України.
2. Як вплинула трипільська культура на подальший розвиток культурних процесів на українських землях?
3. До якого часу належать найдавніші пам'ятки мистецтва, знайдені на території України?
4. Яку назву має стиль, що був основою скіфського мистецтва? Чому?
5. Які племена продовжили традиції скіфського мистецтва?
6. Чим культура кіммерійців відрізняється від скіфо-сарматської культури?
7. Назвіть особливості культури давньогрецьких міст – держав.
8. Визначте основні риси і відмінності стародавніх релігій.
9. Яким був вплив античної культури на соціально-економічний, національно-культурний розвиток України?

Література

1. Бердй Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С. 16-24.
2. Історія української культури: Навчальний посібник / За ред. О.Ю. Павлової. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – С. 22-46.
3. Історія української культури (Текст): курс лекцій / О.В. Ліхолат, П.А.Дігтяр, С.Ю. Боева та ін.; під заг. ред. д-ра іст. наук С.О. Костилюєвої. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С. 12-27.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.: ЦУЛ, 2002. – С. 238-246.

5. Попович М. Нарис історії культури України. – К.: Артек, 1998. – С. 26 - 55.
 6. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С.24-43.

Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства

Актуальність теми. IX ст. в історії Русі було переломним етапом. У цей час завершується складний і тривалий процес формування феодалізму у східних слов'ян. Саме сплав досягнень тодішньої світової культури – від творів Аристотеля до способів кладки кам'яної арки в спорудах та успіхів культури східнослов'янських племен – і породив самобутній характер культури Київської Русі, яка, незважаючи на певну етнічну і мовну спорідненість слов'янських народів, була відмінною від культури поляків, білорусів, росіян, болгар, словаків. Більше того, саме культура Київської держави справляла позитивний вплив на культурний поступ сусідів.

Мета вивчення теми – знати основні етапи розвитку та особливості культури Київської Русі, а також її значення в становленні й розвитку української культури.

Питання для самостійного вивчення

1. Релігія східних слов'ян дохристиянської доби.
2. Найдавніші пам'ятки старослов'янської писемності.
3. Провідні наукові центри та науковці княжої доби.
4. Писемність і освіта в Галицько-Волинському князівстві.

Методичні поради

Готуючи *перше питання*, з'ясуйте значення термінів «язичництво», «політеїзм», встановіть ареал проживання східнослов'янських племен. Охарактеризуйте слов'янський пантеон, надаючи характеристику кожному з божеств: за яку сферу буття це божество відповідало?

1. Заповніть таблицю:

Слов'янські боги

Імена богів	Які сили природи уособлювали	Покровителями яких занять вважались

Які культові особливості можна назвати? Простежте зв'язок східнослов'янських вірувань із міфологією та народною творчістю.

Також уваги вимагає і той факт, що християнська церква намагалася позбутися вікових традицій української культури язичницької доби. Згодом вона була вимушена пристосуватися, асимілювати язичницькі культи, обряди, побутову культуру, вбираючи в себе їх кращі елементи. Давні звичаї та традиції

праукраїнців тепер пов'язані із християнськими нормами, дійшли і до наших днів. Пригадайте, які християнські свята та традиції певним чином пов'язані із язичництвом?

Розглядаючи *друге питання*, проаналізуйте історичні умови розвитку культури княжої доби. Які системи письма використовували східні слов'яни до прийняття християнства та після християнізації Русі? Пригадайте знахідки берестяних грамот і графіті. З якими іменами пов'язана нова руська абетка? Що вам відомо про так звану «Софійську» абетку? Адже ця абетка, імовірно, була перехідним варіантом від грецького алфавіту до кирилиці.

Окремо проаналізуйте провідні теорії вчених щодо так званої «Велесової книги»: чи можна її вважати пам'яткою слов'янської писемності, яка історія її появи? Покажіть поширення писемності у стародавній Русі. Подумайте, які верстви населення могли володіти грамотою за часів Русі. Зверніть увагу, що поширення писемності стало важливою умовою розвитку школи та освіти.

Під час розгляду *третього питання*, покажіть роль Софії Київської як наукового центру. Книги, які виходили з її стін, ставали основою для створення бібліотек, зокрема й великої бібліотеки Печерського монастиря, який з кінця XI ст. став найбільшим осередком культурного життя Київської Русі. Проаналізуйте розвиток історичних знань, філософської думки, права і законодавства, медицини, а також інших наукових знань.

Готуючи це питання, зверніть увагу, що одне з найціннішого, що надійшло до нас від тих часів, це літописи. Дайте визначення поняттю «літопис». Які найвідоміші літописи княжої доби? З'ясуйте обставини життя та внесок в розвиток літописання таких діячів, як Никон Великий, Сильвестр, митрополіт-публіцист Іларіон, Клим Смолятич, Данило Заточник. Підкресліть, що східні слов'яни від покоління до покоління передавали перекази та легенди про своє розселення, про заснування Києва, про діяльність перших князів та іншу інформацію. Виникнення писемності дозволило записати усні легенди, важливі події того часу.

При підготовці цього питання доцільно використовувати літопис «Повість временних літ».

Під час роботи над *четвертим питанням*, треба зазначити, що в умовах феодалної роздробленості давньоруська культура набула подальшого розвитку. З виникненням самостійних князівств сформувались нові культурні осередки, панівна християнська культура стикається з культурою народною, стає більш різноманітною.

Галицько-Волинська держава об'єднала більше двох третин земель Київської Русі, ставши її правонаступницею. Саме на Галичині і Волині продовжується культурний розвиток українських земель. У культурному житті Галицько-Волинської землі, як і всюди в той час, велику роль відігравали церковні установи – монастирі, єпископії, парафії. Але зверніть увагу на той факт, що, наприклад, літерні позначки на глиняному посуді і свинцевих пломбах, написи на речах повсякденного вжитку (прясельце, кістяна ручка ножа) засвідчують, що писемні люди були також в середовищі ремісників, рядових дружинників. У

Звенигородці та Бересті знайдені берестяні грамоти, у Звенигородці, Перемишлі, Галичі, Львові – бронзові стилуси (писала для писання на воскових табличках).

Про існування шкіл на Волині можна зробити висновок із життя іконописця Петра, згодом митрополита, родом волинянина.

У цьому регіоні була створена найдавніша східнослов'янська редакція тексту Нового Заповіту, яка помітно відрізняється від першої редакції, запозиченої від південних слов'ян. Низка давніх пам'яток (Христіно-польський апостол XII ст., бучацьке Євангеліє XII-XIII ст.ст. тощо) збереглися в монастирі південно-волинського села Городище (поблизу сучасного Червонограда), що був у XIII-XIV ст.ст. великим культурним центром. У Холмі за Льва Даниловича були переписані два Євангелія, у яких проступають українські народні мовні риси крізь церковнослов'янську основу тексту. Велика книгописна майстерня існувала при дворі князя Володимира Васильовича. Він був книжник і філософ, якого не було у всій землі, і опісля не буде, як це розповідає літопис.

Підсумовуючі роботу над темою дайте відповіді на питання: які події початку та середини XIII ст. на деякий час загальмували розвиток країни? Що відомо про стан культури на українських землях в добу монголо-татарського навали?

Запитання для самоконтролю

1. Що таке язичництво?
2. Які сили природи уособлювали основні язичницькі боги давніх слов'ян?
3. Які культові особливості язичництва ви знаєте?
4. Охарактеризуйте особливості абетки, що існувала на українських землях до виникнення кирилиці.
5. В чому полягає роль Софії Київської як наукового центру Київської Русі?
6. Які літописи розповідають історію Київської Русі?
7. Розкажіть про літопис, де описане життя Данила Галицького.
8. В чому полягає значення твору Іларіона «Слово про закон і благодать»?
9. Який вплив справила культура Київської Русі на розвиток культури Європи?
10. Охарактеризуйте найбільш видатні писемні пам'ятки Галицько-Волинського князівства.

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С. 27-40.
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С.247-265.
3. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 33 – 46.
4. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С. 32 – 69.

5. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 44 – 80.

Тема 4. Українська культура XIV – середини XVII ст. (Литовсько-польська доба)

Актуальність теми полягає в тому, що процес формування української народності був прискорений саме XIV – XV ст., коли східна частина України була підкорена литовськими князями, а Галичина та Поділля – польськими феодалами. Разом з формуванням української народності розгорталася процеси формування власне української культури.

XVI – перша половина XVII ст. – важлива віха у розвитку західноєвропейської культури. Це були часи ренесансних ідей, гуманістичного світогляду. Внаслідок цього українська культура починає відчувати на собі могутній вплив світової культури, долучатися до її досягнень, поступово стаючи її складовою частиною.

Мета вивчення теми – охарактеризувати особливості розвитку культури України в період перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського та Польського королівства, а згодом і єдиної держави – Речі Посполитої; проаналізувати та оцінити вплив ренесансних ідей та гуманістичного світогляду на формування культурної самобутності українського народу, що відповідала його національним потребам.

Питання для самостійного вивчення

1. Реформаційний рух в Україні і роль православних братств в розвитку української культури.
2. Розвиток української мови. Пересопницьке Євангеліє.
3. Україна і західноєвропейські культурні впливи. Ю. Дрогобич.
4. Зародження театрального мистецтва.

Методичні поради

Готуючи відповідь на *перше* питання, зверніть увагу на те, що українські землі перебували у складі різних держав: Литовському князівстві та Польщі, а з 1569 р. – у складі Речі Посполитої. Зазначте, що наприкінці XVI – у першій половині XVII ст. в Україні відбувається культурно-національне піднесення великого масштабу і рівня, яке за оцінкою Михайла Грушевського, було першим українським культурно-національним відродженням. Саме близько XIV – XVI ст. у зв'язку з консолідацією українського народу, в умовах боротьби за свій подальший етнічний розвиток, на новий рівень піднімається його культура.

Також треба звернути увагу на те, що цей період для європейської культури – це період Реформації. Але Протестантизм в українських землях не знайшов підтримки, а вплив Реформації виявився в застосуванні реформаційних ідей для оновлення православної церкви.

Під впливом реформаційних ідей, для захисту своїх соціально- економічних та національно-релігійних інтересів львівське міщанство вже в XV ст. пер-

шим створило свою організацію – церковне братство. Згодом такі братства виникли в багатьох містах України. Зазначте, що братства спершу мали тільки релігійний характер. Коли поширилася цехова організація, особливо важливими стають економічні завдання братств. В XVI ст. братства поширили свою діяльність: утримували школи, друкарні, лікарні й шпиталі, засновували бібліотеки, поширювали церковну літературу.

Охарактеризуйте діяльність братств в Києві, Львові, Луцьку, Острозі. Особливо зверніть увагу на отримання Львівським Успенським братством *ставропігії*. Які права це йому надавало?

Під час розгляду *другого* питання необхідно відмітити, що саме наприкінці XVI – першій половині XVII ст. в Україні йшов послідовний процес формування національної самосвідомості українства; усвідомлення їм власної етнічної ідентичності і національно-культурних цілей. Це було характерною ознакою епохи Ренесансу, що панував в європейських країнах.

Доведіть, що найважливішим чинником і необхідною умовою поступу національної культури був розвиток української мови. Ще в XI–XIV ст. в деяких літературних пам'ятках чітко відбито риси, властиві більш пізній українській мові. Яка мова була державною (офіційною) мовою Литовської держави? Зазначте, що вона склалася на основі синтезу писемної церковнослов'янської та елементів усної староруської мови доби Київської Русі. Ця мова протягом XIV–XVI ст. зазнала помітного розвитку шляхом подальшого збагачення елементами усної народної мови та запозичення й освоєння іншомовної лексики.

Слід зазначити, що найважливішою пам'яткою української книжної і народної мови XVI ст. є Пересопницьке Євангеліє 1556–1561 рр. Що вам відомо про історію його написання? Зверніть увагу, що мова пам'ятки, гранично зближена з живою народною мовою, дає повну можливість відтворити стан одного з двох типів старої української літературної мови (так званої «простої мови») і визначити фонетичне, граматичне і лексичне обличчя самої української мови в другій половині XVI ст. Саме Пересопницьке Євангеліє є свідченням завершення процесу формування української народності.

Починаючи працювати над *третьім* питанням слід звернути увагу на те, що західноєвропейські культурні впливи проникали в Україну, перш за все, через тих українських інтелектуалів, які здобували освіту в Італії та інших європейських країнах. Багато з них ставали вчителями, поетами, визначними громадськими і політичними діячами. Певна когорта таких студентів залишалися працювати в Західній Європі, Деякі з них стали видатними представниками західноєвропейської гуманістичної культури.

Таким вченим європейського масштабу, провідником гуманістичних ідей і нових досягнень науки був Юрій Котермак, більш відомий світові як Юрій Дрогобич. Ознайомтеся з його біографією. Відзначте, що Ю. Дрогобич є автором першої друкованої книжки, виданої українцем за кордоном. Як вона називається? Що можна сказати про її зміст? Які відкриття зробив вчений?

Опрацьовуючи літературу з *четвертого* питання слід розуміти, що витоки театрального мистецтва сягають ще в часи синкретичної єдності найдавні-

ших фольклорних жанрів: обрядових пісень, хороводів, театралізованих дійств, що нерозривно поєднували слово, музику, танець, акторську гру. Проте поступовий розвиток освіти, культури народу призвів до компромісних рішень цієї проблеми. Цьому сприяли також контакти з європейським театром XVI–XVII ст., де поряд з п'єсами релігійного змісту, що виконувались у храмах з нагоди Різдва, Великого Посту, Великодня, набував широкого розповсюдження народний ярмарковий театр.

Сформувалися типові сюжетні колізії побутових вистав з характерними персонажами-масками: ревливий старий чоловік, кокетлива молода жінка, коханець, монах, Арлекін, Коломбіна та ін. Подібні процеси своєрідно виявлялись і в Україні як на професійному рівні у формах «високої драми», так і в широкому існуванні жанрів «низького бароко» – у народних інтермедіях, ляльковому театрі-вертепі.

На початку XVII ст. набула поширення так звана шкільна драма. З якими процесами це було пов'язане? З'ясуйте, які навчальні заклади сприяли поширенню театрального мистецтва?

Запитання для самоконтролю

1. В чому проявився реформаційний рух в Україні?
2. Якими були основні напрямки діяльності братств в Україні?
3. Яку роль відігравала просвітницько-освітянська діяльність братств?
4. Визначте значення Пересопницького Євангелія для розвитку української культури.
5. Яким чином на українські землі проникали західноєвропейські впливи?
6. Чому Ю. Дрогобича можна порівняти з великим землепрохідцем Х. Колумбом?
7. Які чинники вплинули на формування українського театрального мистецтва?
8. Що ви знаєте про вертеп?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – 41-55.
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С. 266-294.
3. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 46-61.
4. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С. 70-105.
5. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 81-116.

Змістовий модуль II. Нова і новітня історія культури України

Тема 5. Культура українського бароко

Актуальність теми. У другій половині XVII ст. в Україні поширюється стиль козацького бароко, який став стилем епохи, цілісною художньою системою. Хоча українська культура продовжувала розвиватися в важких умовах поступового обмеження автономії українських земель, творчий геній українського народу створив низку неперевершених шедеврів, які стали надбанням не тільки вітчизняної, а й світової культури. Культура цього часу стає більш оригінальною і національною, поступово відходять старі традиції та з'являються нові ідейно-естетичні концепції.

Мета вивчення теми: сформувати уявлення про своєрідність українського бароко в загальноєвропейському контексті, а також розкрити сутність гуманістичної спрямованості української культури цього періоду.

Питання для самостійного вивчення

1. Внесок гетьмана І. Мазепи в розвиток барокового мистецтва.
2. Розвиток музичного і театрального мистецтва в Україні у другій половині XVII – XVIII ст.
3. Розвиток скульптури. Г. Пінзель.
4. Творчість Г.С. Сковороди.

Методичні поради

Приступаючи до роботи над питаннями цієї теми, треба, перш за все, відзначити, що українська визвольна війна 1648-1658 рр. призвела до створення Української держави (Військо Запорізьке або Гетьманщина). Частина її території на правах автономії проіснувала у складі Російської імперії до початку 80-х років XVIII ст. Можна погодитися з міркуванням канадського вченого Ф. Сисина, що якби «не повстання Хмельницького, то окрема руська ідентичність та культура були б приречені на повільну, але неминучу ерозію і дезінтеграцію в Польському королівстві». Але, незважаючи на трагічні події цієї української національної революції, майже вся Правобережна Україна продовжувала перебувати в складі Речі Посполитої. І цей чинник – перебування у складі різних держав теж накладав відбиток на розвиток української культури.

Розгляд *першого* питання доречно розпочати зі з'ясування ролі козацької старшини в становленні та розвитку культури українського бароко в цілому. Потім перейти до ознайомлення безпосередньо з меценатською, культурницькою діяльністю гетьмана Івана Мазепи, внесок якого в розбудову культури України є величезним і досі не оціненим. Відомий український історик мистецтв Д.В. Антонович назвав часи його гетьманування (1687-1709) «другою золотою добою українського мистецтва» після великодержавної доби Володимира Великого та Ярослава Мудрого.

І. Мазепа організував будівництво величезних храмів в Києві: Братського та Микольського монастирів, церкви Всіх Святих у Києво-Печерській Лаврі. До того ж нараховується до 20 храмів, реставрованих Мазепою, в тому числі Софія Київська, Михайлівський Золотоверхий монастир.

З'ясуйте внесок І. Мазепи у розвиток української освіти, літератури, а також ознайомтеся з фактами, що свідчать про високу освіченість самого І. Мазепи.

Готуючи *друге* питання треба мати на увазі, що українська музична культура другої половини XVII – початку XVIII ст. активно продовжила традиції попередніх шкіл. Простежте шлях музичної культури від бандуристів, партесного (багатоголосного) співу до музики класичних форм.

Зупиніться на діяльності Глухівської музичної школи та розвитку музики в Києво-Могилянській академії. З глухівської школи вийшли найвидатніші композитори XVIII ст.: М. Березовський, Д. Бортнянський і кийвської – А. Ведель. Розгляньте докладніше творчість згаданих композиторів.

Треба зазначити, що на перешкоді розвитку культури в Україні стояла, передусім, колоніальна політика Росії. Майже всі видатні культурні сили правителі імперії змушували переходити на службу до Росії. Така доля спіткала музикантів та співаків, яких набирали до царських капел. Так вже в першій половині XVIII ст. Єлизавета Петрівна Радищева, велика княжна, утримувала український хор з видатним солістом Марком Полторацьким та бандуристом Григорієм Любистком.

Наприкінці XVII - першій половині XVIII ст. помітних успіхів в Україні досягла також шкільна драматургія. До середини XVIII ст. в Україні з'явилося близько 30 драматичних творів – шкільних драм, діалогів, декламацій. З'ясуйте, які п'єси були найбільш популярні в цей період.

Зверніть увагу на той факт, що переслідування українського культурного життя російським урядом, яке особливо загострилося на початку XVIII ст., не дало українському театру можливості досягти вершин. Остаточне оформлення класичного театру було значно уповільнено. Традиція шкільних вистав занепадає, в кінці XVIII ст. митрополит С. Миславський зовсім заборонив шкільні вистави в Києво-Могилянській академії. Зберіг український театр, не дав йому загинути, розвинув у напрямі світської сатиричної комедії вертеп.

Відповідь на *третьє* питання передбачає ознайомлення із творчістю Іоана Георгія Пінзеля, якого за життя називали «галицьким Мікеланджело». Він творив на теренах нинішніх Львівщини, Тернопільщини та Івано-Франківщини. Зі скупих даних відомо, що майстер Пінзель, співпрацюючи з архітектором Бернардом Меретином, виконував роботи на замовлення мецената – канівського старости Миколи Потоцького. Розгляньте одну з найвизначніших споруд скульптора – Архікатедру святого Юра у Львові.

Розгляди *четверте* питання треба з'ясувати, чому Григорій Саввич Сковорода став найвидатнішою постаттю в українській культурі XVIII ст., чому він вважається найсамобутнішим українським мислителем цієї епохи. Ознайомтеся з біографією цього культурного діяча та з його філософськими поглядами. Зверніть увагу на те, що філософські погляди Г. Сковороди – уславлення ідей гу-

манізму, правди, кращих душевних поривів людини – відображаються в його літературних творах. Хоча і жоден твір Сковороди не друкувався за його життя, більшість їх розповсюджувалася в Україні в рукописних списках.

Запитання для самоконтролю

1. Покажіть взаємозв'язок становлення української державності й розвитку національної культури в другій половині XVII – XVIII ст.
2. Що ви знаєте про українське (козацьке) бароко? Які його світоглядні засади?
3. Що означає термін «мазепинське бароко»?
4. Що характерно для архітектури бароко? Назвіть основні барокові архітектурні ансамблі.
5. Яким був внесок І. Мазепи в розвиток літератури і освіти на українських землях?
6. Що вам відомо про творчість українських кобзарів і бандуристів?
7. У чому полягало значення Глухівської музичної школи в розвитку української музики?
8. Які напрями були характерні для розвитку українського театру в добу бароко?
9. Назвіть найбільш відомі скульптури Г. Пінзеля.
10. Чому Г. Сковороду називають «українським Сократом»?
11. У чому суть філософської концепції Сковороди про «три світи» і «дві натури»?
12. Розкрийте суть міркувань Г. Сковороди про «споріднену працю».

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С.55-71.
2. Ковалевська О. О. Іван Мазепа у запитаннях та відповідях. – К.: Темпора, 2008. — 200 с.: іл.
3. Ковалевська О. О. Іван Мазепа. – К.: «Видавництво Дельта», 2009. – 52 с.: іл.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С.295-324.
5. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 61 – 86.
6. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. – 2-ге вид. – К.: Майстерня Білецьких, 2008. – 256 с.
7. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С. 106 – 145.
8. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 118 – 157.

Тема 6. Національне відродження в Україні (кінець XVIII – середина XIX ст.)

Актуальність теми. Кінець XVIII – початок XX ст. є періодом національно-культурного відродження на українських землях. Головним його моментом було формування і пробудження національної самосвідомості, активного політичного життя і модерної української культури. Питання історії національного відродження має безумовно важливе значення для цілісного розуміння історичного розвитку України в XIX – початку XX ст. Потрібно розуміти, що національне відродження XIX століття стало міцним імпульсом для державного відродження 1917-1920 рр., сформувавши платформу українського руху.

Пошук шляхів подолання кризових явищ у свідомості сучасного українства неминує ставить питання про використання історичного досвіду національного пробудження.

Мета вивчення теми: проаналізувати основні причини, етапи, особливості та наслідки національного відродження в Україні.

Питання для самостійного вивчення

1. Історична наука, її витоки та формування.
2. Харків як колыска національного відродження Наддніпрянської України.
3. Перемишль як важливий осередок українського національного культурного життя на західноукраїнських землях.

Методичні поради

На початку роботи над темою, треба звернути увагу на те, що саме XIX ст. увійшло в українську історію як епоха культурно-національного відродження. Проте вона виходить за календарні рамки цього століття і триває від кінця XVIII до початку XX ст. Слід також визначити поняття **«українське національно-культурне відродження»**. Охарактеризувати основні етапи цього процесу становлення й розвитку культурно-освітнього та громадсько-політичного життя України.

Вивчаючи *перше* питання, слід відзначити, що в означений період саме освічене панство, нащадки старих шляхетських родин (частково зросійщеного дворянства козацького походження на Лівобережжі та сполонізованої шляхти на Правобережжі) зверталися до минулого країни, були носіями українофільських настроїв і територіального патріотизму. Тому наприкінці XVIII – на початку XIX ст. на українських землях зароджується наукова форма історіописання. Саме ідеями національного відродження наснажена «Історія Русів» - блискуча пам'ятка української історичної прози й публіцистики кінця XVIII ст. Пояснить, чому «Історію Русів» невідомого автора називають декларацією прав українського народу, предтечею вітчизняної наукової історіографії.

Також слід зупинитися на праці Д. Бантиш-Каменського «Історія Малої Росії» (1822), яка є фактично першою науковою масштабною узагальнювальною працею з історії України від найдавніших часів до кінця XVIII ст.

У другому питанні треба з'ясувати чому Харків вважається головним осередком українського національного відродження Наддніпрянщини, яким він став на початку XIX ст. Перш за все, треба звернутися до виникнення Харківського університету та його внеску у розвиток освіти, науки та літератури на українських землях. Потім проаналізувати діяльність Петра Гулака-Артемовського, який тривалий час був ректором університету. Охарактеризувати внесок у розвиток українського культурно-національного відродження Григорія Квітки-Основ'яненка, який є основоположником сучасної художньої прози в новій українській літературі.

У Харкові розпочав свій творчий шлях і Микола Костомаров – у майбутньому видатний історик України.

Професор Харківського університету, визначний філолог-славист, етнограф Ізмаїл Срезневський підготував до друку 6 випусків фольклорних та історико-літературних збірників «Запорожская старина», що виходили друком впродовж 1833-1838 рр. у Харкові.

Переходячи до *третього питання* зверніть увагу на загальні особливості розвитку української культури на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. У цей час Західна Україна мала проблеми в боротьбі з германізацією, а ще українці тут перебували і під потужним польським тиском. Внаслідок тривалого періоду власної бездержавності верхівка українського суспільства сполонізувалася, інтелігенція була дуже нечисленною й складалася з представників греко-католицького духовенства та їх дітей. Тому саме навколо греко-католицьких єпископів Михайла Левицького та Івана Снігурського в старовинному Перемишлі сформувався культурно-освітній осередок. Визначте основні напрями його діяльності. А також культурний доробок Івана Могильницького, Іоанникія Базиловича та Михайла Лучкая.

Взагалі, слід зазначити, що хоч в еволюції національної свідомості кожного суспільства спостерігалися значні розбіжності, сучасні вчені вирізняють у розвитку національних рухів Східної Європи три головних етапи, між якими є низка спільних рис. На початковому етапі, позначеному дещо ностальгічними настроями, невелика група вчених-інтелектуалів збирала історичні документи, фольклор, предмети старовини, вважаючи, що незабаром самотність їхнього народу зникне під навалою імперської культури. Другий, або культурницький, етап, як правило, ставав періодом несподіваного «відродження» місцевих мов, їх дедалі ширшого використання в літературі та освіті. І на третьому, або політичному, етапі відбувалося зростання національних організацій і висунення національно орієнтованих вимог, за якими більшою чи меншою мірою крилося прагнення до самоврядування. Як ми можемо пересвідчитися, в цю загальну модель добре вписується еволюція української національної свідомості.

Запитання для самоконтролю

1. Що означає поняття «національно-культурне відродження України»?
2. Визначте основні етапи українського національного відродження.

3. Охарактеризуйте «Історію Русів» як найвидатнішу пам'ятку історичної думки українського народу.

4. Чому книга Д. Бантиш-Каменського «Історія Малої Росії» вважається першою науковою працею з історії України?

5. Як і коли був створений Харківський університет? Назвіть його найвидатніших викладачів і вихованців.

6. Хто очолював літературний рух у Харкові? Які його найвідоміші твори?

7. Хто з професорів Харківського університету вважається одним з фундаторів української фольклористики?

8. Які основні особливості розвитку української культури наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. на західноукраїнських землях?

9. Хто виступив рушійною силою українського національного відродження на українських землях у складі Австро-Угорської імперії?

10. Яким було значення діяльності І. Могильницького?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С.71-87.

2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.: ЦУЛ, 2002. – С.325-381.

3. Культурне відродження в Україні: історія і сучасність /За ред. Т.О. Сілаєвої. – Львів, 1993.

4. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 86-105.

5. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С.146-185.

6. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С.158-220.

Тема 7. Українська культура II половини XIX – початку XX ст.

Актуальність теми. Україна переживає нині тривалий період утвердження державності та духовного відродження нації. У формуванні національної самосвідомості українського народу важливе значення має звернення до його історичних коренів, повернення до призабутих духовних цінностей. Тому дослідження яскравих прикладів культурного відродження і становлення ідеологічних засад на основі патріотизму та формування національної гордості має бути сьогодні пріоритетним. Період розвитку української культури II половини XIX – початку XX ст. і саме таким прикладом.

Мета вивчення теми – проаналізувати основні причини, складові, сутність та наслідки процесу становлення національної самосвідомості українського народу в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

Питання для самостійного вивчення

1. Література критичного реалізму.
2. Становлення українського національного театру.
3. Національна музична культура.
4. Українське меценатство.

Методичні поради

Під час роботи над темою треба розпочати з загального соціально-політичного становища українських земель у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. Нові часи породили нові виклики українській культурі, на які відповідати українцям в умовах власної бездержавності доводилося все важче. Розчленування українських земель, великодержавна політика колонізаторів не сприяли розвитку української культури, загальмовували його, збіднювали. Реформи освіти в Російській та Австрійській імперіях мали суперечливе значення для українського народу. Попри це, політика імперії Габсбургів щодо українських земель і українського народу була все ж більш ліберальною та толерантною, ніж політика російського уряду. Особливо це стосується сфери мовної політики. До того ж розгортання українського національного руху в західноукраїнських землях було спричинене загальноєвропейським революційним піднесенням, і мало вже незворотній характер. З 1848 р. Галичина перетворюється на справжній український П'ємонт.

Готуючи відповідь на *перше* питання, треба, перш за все, з'ясувати особливості другого періоду розвитку нової української літератури, а саме, зародження й утвердження в ній критичного реалізму.

Принципи критичного реалізму — правдивість деталей, типових характерів і типових обставин — вперше найповніше виявились у творчості Шевченка. Критичний реалізм як метод художнього освоєння дійсності був великим кроком у розвитку української літератури. Він сформувався й виріс на основі здобутків раннього просвітительського реалізму, наявного в творчості І. П. Котляревського, П. П. Гулака-Артемовського, Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, Б. П. Гребінки, і кращих рис прогресивного романтизму.

Суспільними та естетичними джерелами критичного реалізму в українській літературі було посилення боротьби проти експлуатації, волелюбні заклики прогресивних романтиків, перемога матеріалістичної концепції в естетиці.

Ознайомтеся з основними постатями в літературі українського критичного реалізму та їх творами. Це М. Вовчок, І. Франко, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, Б. Грінченко.

Розглядаючи *друге* питання треба пам'ятати, що підвалини українського національного театру закладалися в першій половині XIX ст. Поясніть, чому саме Харків та Полтава стали головними центрами театрального життя в Україні.

Драма розвивалася паралельно з театром. Провідні драматурги другої половини XIX ст. М. Старицький (1840-1904), М. Кропивницький (1840-1910), І. Тобілевич (Карпенко-Карий) (1845-1907) були водночас і організаторами артистичних сил, і акторами. 1882 р. в Єлисаветграді виникла трупа, що знаменува-

ла народження професійного театру – театру корифеїв. Які актори ввійшли до неї? Охарактеризуйте діяльність М. Кропивницького, поясніть, чому він вважається засновником українського театру.

Зупиніться на виникненні українського професійного театру на західно-українських землях. Зверніть увагу на діяльність О. Бачинського (1833-1907), І. Воробкевича (1836-1903) тощо.

Невід’ємною складовою українського театру була музика. Під час розгляду *третього* питання слід відзначити, що сценічний етнографізм тримався тут найдовше – через неповторний чар української народної пісні. Хто написав першу вітчизняну оперу? Розгляньте творчість українських професійних композиторів: П. Ніщинського (1832-1896), П. Сокальського (1832-1887), М. Калачевського (1851-1910), М. Вербицького (1815-1870), А. Вахнянина (1841-1908).

Видатною подією українського оперного мистецтва стала творчість Соломії Крушельницької (1873-1952). Міжнародне визнання отримав також київський хор О. Кошиця. Проаналізуйте творчий шлях цих митців.

Велике значення в історії української музики – як творець її національного напрямку – має М. Лисенко (1842-1912). Визначте, що саме він зробив для розвитку самобутньої української музичної культури. Як розвивали традиції Лисенка К. Стеценко, М. Леонтович, С. Людкевич.

Четверте питання стосується виникнення та розвитку такого явища на українських землях, як **меценатство**. Почніть з визначення цього поняття.

Серед українських благодійників почесне місце посідає Григорій Галаган. З’ясуйте внесок цього діяча в розвиток української культури. Чому колегія Галагана стала зразковим навчальним закладом всієї Російської імперії?

На особливу увагу також заслуговує сім’я Симиренків та Євген Чикаленко. Що ми знаємо про їх діяльність? Якою буда доля найбільш відомих українських благодійників, наприклад, Терещенків, Ханенків?

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть умови розгортання процесів національно-культурного відродження в Україні.
2. Охарактеризуйте критичний реалізм як літературну течію.
3. Назвіть основних представників критичного реалізму в літературі та їх твори.
4. Чому перший український професійний театр називають «театром корифеїв»?
5. Як вплинув на театральний процес Валуєвський циркуляр та Емський указ?
6. Вкажіть автора першої української опери. Яким був її сюжет?
7. Що таке меценатство?
9. Назвіть найвідоміших українських меценатів та їх внесок у розвиток української культури.
10. Колекції творів мистецтва яких відомих українських благодійників ми можемо спостерігати сьогодні в музеях Києва?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С.71-87.
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С.325-381.
3. Культурне відродження в Україні: історія і сучасність /За ред. Т.О. Сілаєвої. – Львів, 1993.
4. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 86-105.
5. Слабошпицький М. Українські меценати: Нариси з історії української культури/ 2-ге вид., допов. – К.: Вид-во М. П. Коць; Ярославів Вал, 2006. – 416 с.: іл.
6. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С.146-185.
7. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С.158-220.

Тема 8. Українська культура радянської доби

Актуальність теми. Історія української культури з 1917 по 1991 рр. – складний і суперечливий процес розвитку. Культура України першої половини ХХ ст. – це свідчення незламного духу українського народу, який постійно тяжів до збереження власної мови, історичної пам'яті, мистецьких надбань минулих часів. Початок століття був періодом, коли закладалися головні, фундаментальні засади, з яких виходив розвиток культури українського народу у подальші часи. Українська культура у другій половині 50-х – 80-х роках виходила на високу орбіту світової культури і одночасно зазнавала нечуваних утисків тоталітарної системи, тобто високі злети чергувалися з падінням. Але все це заклало фундамент для розвитку культури вже незалежної української держави.

Мета вивчення теми – розкрити сутність нової української культури в 1917 – 1920 рр., проаналізувати суперечності культурного розвитку в Україні в 1920 – 1933 рр., а також специфічні риси процесу відродження та перспектив розвитку української культури у 1940 – першій половині 1950 рр. Вміти характеризувати суперечності розвитку української культури у другій половині 50-х – 80-ті роки ХХ століття.

Питання для самостійного вивчення

1. Розвиток культури в епоху революційних подій 1917-1920 рр.
2. Розвиток освіти та культури в Західній Україні в 20-х – 30-х рр. ХХ ст.
3. Українська освіта та наука в роки Другої світової війни.
4. Діяльність Академії наук УРСР у другій половині 40-х – наприкінці 1980-х рр.

Методичні поради

Перше питання. Вивчаючи український культурогенез в період національно-демократичної революції 1917-1920 рр., перш за все необхідно з'ясувати зміст культурно-творчої діяльності Української Центральної Ради, Гетьманату, Директорії та Радянської влади. Як відомо, у цьому контексті на перший план висувалось питання народної освіти. Вирішуючи цю проблему (шкільного будівництва), уряди Центральної Ради і Гетьманату, спільно з громадськими і культурними організаціями, виділяли посилені асигнування на будівництво і заснування нових українських шкіл. Директорія УНР прийняла програму переведення школи на дванадцятирічний термін навчання, а потім Раднарком УСРР ухвалив постанову (січень 1920 р.) про створення єдиної семирічної трудової школи. Важливо підкреслити, що реформована школа надавала безкоштовну освіту й охопила навчанням 3 млн. (85%) дітей шкільного віку, а в регіонах, менш розорених громадянською війною, цей показник сягав 95–100%.

У процесі формування національної школи розпочалась розбудова раніше занедбаного упорядкованого дошкільного виховання дітей. Поряд із шкільним будівництвом формувалась система позашкільної освіти, спрямованої на ліквідацію неписьменності серед дорослого населення та підвищення його загальнокультурного рівня. Найбільш поширеними ланками у цій системі були: вечірні школи, курси лікнепів, гуртки грамотності, будинки освіти, клуби з різними секціями культурно-просвітницької роботи. Складовою освітньої роботи була розбудова професійної освіти, завдяки якій у 20-х роках в Україні відкрилось 1045 різнопрофільних професійних шкіл, училищ, технікумів, навчальних майстерень, які охопили навчанням 174 тис. юнаків і дівчат.

Досить важливо проаналізувати процес формування національної вищої освіти й наукової роботи; утворення Української академії наук, науково-організаційну роботу В. Вернадського, М. Грушевського, А. Кримського, Є. Єфремова, М. Василенка.

Розгляд *другого* питання потрібно розпочати з соціально-політичного становища українського населення на західноукраїнських землях в 1920-30-х роках. До складу яких держав входили українські землі? Чим відрізнялась політика цих держав щодо українців?

Проаналізуйте діяльність культурно-просвітних та громадських установ, роль греко-католицької церкви в культурно-освітній праці серед українського населення. Яка причина спонукала інтелігенцію створити Львівський таємний університет та таємну вищу технічну школу? Чим займалося Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові?

Простежте, як йшла боротьба за молодь з боку окупаційних держав та з боку радянської України. Зупиніться на діяльності товариств «Сокіл», «Січ», «Пласт», які залишалися за духом і за формою національно орієнтованими.

Зверніть увагу на літературний процес в Західній Україні: В. Стефаник, О. Гаврилюк, С. Тудор.

Відповідаючи на *третьє* питання доречно зупинитися на негативних наслідках війни для всієї культури. Також слід зазначити, що вже на другий день

після вторгнення німецьких військ в СРСР президент АН УРСР О. Богомолець зустрівся з командувачем Південно-Західним фронтом М. Кирпоносом, щоб опрацювати план допомоги вчених регулярній армії.

Покажіть внесок українських науковців в перемогу над фашизмом. Охарактеризуйте діяльність Інституту електрозварювання АН УРСР під керівництвом Є. Патона.

Розкажіть про діяльність українських письменників, їх роботу військовими кореспондентами під час війни.

Розглядаючи *четверте* питання з'ясуйте діяльність Академії наук УРСР наприкінці 1940-х рр. Зверніть увагу на зміну структури Академії, створення та діяльність Української академії сільськогосподарських наук. З'ясуйте діяльність Комісії з історії Великої Вітчизняної війни в Україні. Дайте характеристику створення та діяльності нових інститутів АН УРСР: філософії (1947 р.), використання газу (1950 р.), металокераміки і спецсплавів (1955 р.), радіофізики і електроніки (1956 р.), металофізики (1955 р.), полімерів і мономерів (1958 р.).

Розкрийте діяльність президента АН УРСР вченого-біохіміка академіка О.В. Палладіна. Проаналізуйте наукову діяльність визначних українських вчених: Є.О. Патона, Б.Є. Патона, Д. К. Заболотного, В. М. Любименка, А.О. Сапегіна, М.Д. Стражеска, В.П. Філатова, М. Амосова. Зверніть увагу на досягнення Інституту кібернетики, який очолювали академіки: В. Глушков та В. Михалевич.

Проаналізуйте стан розвитку гуманітарних наук. Чому з обов'язкового вжитку було вилучено «Короткий курс історії ВКП(б)»? Дайте характеристику наукових доробків істориків: О. Апанович, М. Брайчевського, Я. Дзиги, О. Компана, І. Бойко; філософа Є. Пронюка; літературознавця І. Дзюби та ін.

Запитання для самоконтролю

1. Якими були особливості розвитку культури доби Центральної Ради та гетьманату?
2. Охарактеризуйте досягнення гетьманату П. Скоропадського в галузі освіти і культури.
3. Які досягнення мала радянська влада в розвитку освіти в 1920-х рр.?
4. Визначте особливості становища західноукраїнських земель в складі різних держав в 1920 – 30-х рр.
5. Охарактеризуйте діяльність Львівського таємного університету.
6. Розкрийте основні цілі та спрямованість молодіжних товариств «Сокіл» та «Січ».
7. Який внесок зробили українські науковці в перемогу над фашизмом?
8. Які відбулися зміни в структурі української Академії наук в повоєнні роки?
9. Які нові тенденції виникли в розвитку гуманітарних наук після Другої світової війни?
10. Про досягнення яких видатних українських вчених ви можете розповісти?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С. 87-102.
2. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С. 383-430.
3. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 105-151.
4. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С.186-242.
5. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 220-338.
6. Юрчук В.І. Культурне життя в Україні в повоєнні роки: світло й тіні. – К., 1995.

Тема 9. Культура незалежної України

Актуальність теми. 90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст. відкрили нову сторінку в історії культури України. Чи не вперше український народ отримав можливість вільно творити. Вивчення новітньої історії розвитку української культури допомагає орієнтуватися в сучасних змінах, що відбуваються в українському суспільстві, визначити своє місце в соціумі, долучитися до надбань українських митців і таким чином творити власну ідентичність.

Мета вивчення теми – з'ясувати проблеми і перспективи національного відродження української культури у 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.

Питання для самостійного вивчення

1. Реформування освіти в Україні у зв'язку із долученням до Болонського процесу.
2. Становище української літератури в умовах незалежності.
3. Сучасне українське кіно.
4. Культура національних меншин України.

Методичні поради

Під час підготовки *першого* питання слід відзначити, що зрушення в розвитку української освіти розпочинаються в період «перебудови». Державна політика вплинула на піднесення національної свідомості, з'ясування «білих» плям в історії України, прийняття «Закону про мови» в Українській РСР від 28 жовтня 1989 р. Але кардинальні зрушення сталися у 2005 р. – з моменту приєднання України до Болонського процесу.

Болонський процес – це структурна реформа вищої освіти на європейському просторі, яка базується на системі заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних та громадських організацій, які мають відношення до вищої освіти, а також більшій мобільності студентів та викладачів між різними університетами Європи.

Мета Болонського процесу – створення гармонізованого європейського простору вищої освіти, що сприятиме поліпшенню якості та модернізації європейської вищої освіти, а також більшій мобільності студентів та викладачів між різними університетами Європи.

Визначте основні складові реформи вищої освіти в Україні в контексті Болонського процесу. Відмітьте позитивні зрушення в реформуванні середньої освіти.

Відповідь на *друге* питання передбачає характеристику основних етапів творчості: Ю. Андруховича, Ю. Покальчука, М. Матіос, О. Забужко, С. Жадана, О. Ульяненко, Л. Скорик, О. Саєнко, В. Білоконь, В. Бородай, І. Гончара, О. Пінчука, І. Марчука, О. Ірванця, П. Ар'є.

Слід зауважити, що для сучасної української літератури характерне зниження патріотичного та морального пафосу типового для соцреалізму. Якщо для класичної та радянської літератур були характерні політична заангажованість та визнання за літературою певної виховної суспільної ролі, то завдяки здобуттю Україною незалежності й зникненню цензури, необхідність у цих функціях суспільного опору значно впала. Література вступила в постколоніальну стадію саморефлексії, ставши тільки видом мистецтва. Багато сучасних творів відзначені іронією, переоцінкою цінностей та зверненням до тем, що були забороненими за радянських часів. Також завдяки доступу до творів іноземних авторів та до українських творів 1920-1930-х років та до діаспорної літератури в українській літературі значно розширилося стильове та тематичне різноманіття. При цьому багато науковців констатують відсутність тяглості між поколіннями та різкий розрив з традицією сучасних авторів.

Для сучасної літератури характерне зосередження на темних сторонах людського життя, насильстві, різноманітних проблемних та кризових моментах. Це стало реакцією на загальнообов'язковий фальшивий оптимізм радянської літератури соціалістичного реалізму.

У сучасній українській літературі в порівнянні з класичною та радянською значно більше авторів-жінок, а також жінок-критиків та літературознавців.

Під час розгляду *третього* питання треба відзначити, що тривалий час українське кіно було в занепаді. Але за останні роки вітчизняний кінематограф почав подавати ознаки життя: українські стрічки займають не останні місця на міжнародних фестивалях, їх починають показувати в прокаті. А організатори найбільшого Одеського українського кінофестивалю говорять про небувалий ажіотаж і високу якість картин. Треба звернути увагу на творчість таких українських режисерів, як К. Муратова, М. Слабошпицький, С. Лозниця, В. Тихий, Р. Балаян, О. Сенцов, В. Васянович, І. Подольчак, М. Ілленко, О. Санін.

У *четвертому* питанні бажано звернути увагу на діяльність національних культурних товариств на території України. Зокрема, товариств росіян, поляків, євреїв, греків, німців тощо. Проаналізуйте розвиток культури кримськотатарського населення в роки незалежності. Що ви знаєте про діяльність на території України шкіл з польською, російською, румунською, угорською та іншими мовами викладання.

Запитання для самоконтролю

1. Які урядові документи визначають напрями та зміст відродження української культури на сучасному етапі?
2. Назвіть і охарактеризуйте основні тенденції сучасного культурного розвитку України.
3. У чому полягали основні тенденції розвитку освіти в 1990 – 2000-х рр.?
4. З якою метою Україна приєдналася до Болонського процесу?
5. Назвіть основні завдання, принципи та етапи формування Європейського простору вищої освіти.
6. Визначте суть європейської системи трансферу кредитів – ECTS.
7. Назвіть основні особливості та провідні тенденції розвитку сучасної української літератури.
8. Назвіть найвидатніших українських письменників сучасності та їх твори.
9. Визначте основні тенденції розвитку сучасного українського кінематографу.
10. Назвіть найвідоміших українських режисерів. Які їх роботи ви дивилися?
11. Які основні тенденції розвитку культур національних меншин в сучасній Україні?

Література

1. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – С.102-113.
2. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабін І.І. – Київ-Тернопіль: Видавництво ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
3. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, статі: [монографія] / Академія мистецтв України; Інститут проблем сучасного мистецтва. – К. : Фенікс, 2007. – 296 с. : іл. – ISBN 978-966-651-773-2.
4. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.:ЦУЛ, 2002. – С. 430.
5. Лебединцева Н. М. Сучасна українська література: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007.
6. Перегуда Є.В. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – С. 105-151.
7. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – С.186-242.
8. Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: постмодерний період: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2008.
9. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С.220-338.
10. <http://www.uamodna.com/articles/10-nayvyznachnishyhyh-kinorezhysyryv-ukrayiny/>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВИМОГИ ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Для підвищення теоретичного і методологічного рівня підготовки студентів, забезпечення поглибленого вивчення дисципліни «Історія української культури» та більш широкого ознайомлення з проблемами сучасних досліджень у галузі історії культури застосовується така форма самостійної роботи студента, як виконання та захист студентами індивідуальних навчально-дослідних завдань. Захист результатів індивідуального навчально-дослідного завдання проводиться або під час семінарського заняття, або під час консультацій (для заочної та скороченої форм навчання). Вибір теми індивідуального навчально-дослідного завдання здійснюється студентом самостійно та узгоджується з викладачем.

Завдання полягає в дослідженні проблемних питань історії української культури, що передбачає самостійне опрацювання літератури з однієї із запропонованих тем дослідницької роботи та оформленні її результатів у формі звіту.

Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання містить такі основні етапи:

1. Підбір літератури

Спираючись на списки літератури, які подані в даному посібнику, студент підбирає собі один з підручників, який знайомить його з проблемою. Зрозумівши проблему, студент використовує енциклопедичні видання, в яких подаються визначення базових понять, а також монографічні роботи, в яких детально розглянуті певні проблеми чи періоди розвитку культурологічної думки.

Вивчення наукової літератури – серйозна робота. Тому статтю або книгу варто читати з олівцем в руках, роблячи при цьому помітки.

Вивчення наукових публікацій бажано проводити за етапами:

- загальне ознайомлення з твором в цілому за його заголовками;
- перегляд всього змісту;
- читання в порядку послідовності викладання матеріалу;
- вибіркоче читання будь-якої частини твору;
- виписки матеріалу, який становить науковий інтерес;
- критична оцінка записаного, його редагування та «чистовий» запис фрагменту тексту майбутнього звіту про виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

Під час вивчення літератури з вибраної теми використовується не вся інформація, а лише та, яка безпосередньо стосується дослідницької теми і є найціннішою і кориснішою. Таким чином, критерієм оцінки прочитаного є можливість його практичного використання в дослідницькій роботі.

2. Визначення структури та складання плану звіту

План звіту повинен включати 3-4 проблемних питання, сформульованих на підставі попереднього знайомства студента з підбраною літературою.

У структурі роботи слід передбачити короткий вступ, основну частину і висновки.

У **вступі** повинні бути присутні такі елементи:

Актуальність теми – це обов'язковий елемент будь-якого наукового твору. Висвітлення актуальності має бути небагатослівним. Починати її опис здалеку немає особливої необхідності. Досить в межах 1-2 сторінок тексту показати головне – суть проблемної ситуації, з чого буде зрозуміла актуальність теми.

Досить часто проблему ототожнюють із питанням (тобто з положенням, яке також необхідно вирішити. Вважається, що проблема – це те саме питання, але найбільш важливе і складне. Це так і не так, оскільки специфічною рисою проблеми є те, що для її вирішення необхідно вийти за межі старого, уже досягнутого знання. Що ж стосується питання взагалі, то для відповіді на нього достатньо старого знання, тобто для науки питання не є проблемою.

Отже, з метою виконання індивідуального навчально-дослідної завдання, студент повинен акцентувати увагу лише на використанні наявних знань стосовно вирішення питань у галузі історії української культури (теорії, концепції).

Короткий огляд літератури з теми навчально-дослідного завдання повинен показати ґрунтовне ознайомлення студента зі спеціальною літературою та його вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати виокремлювати головне.

Формулювання мети навчально-дослідної роботи – це самостійна вивчення питань дослідницького завдання.

В **основній частині** викладаються матеріали навчально-дослідної роботи, а також підсумовуються результати з кожного питання.

Висновки – це не просто перелік отриманих результатів виконаної роботи, а їх підсумковий синтез, тобто формулювання того нового, що автор відкрив для себе під час виконання навчально-дослідного завдання.

3. Написання тексту звіту та його оформлення

Традиційно склалася певна композиційна структура наукового твору основні елементи якого розташовуються в такому порядку:

- титульний лист;
- зміст;
- вступ;
- питання основної частини;
- висновки;
- бібліографічний список;
- додатки.

Обсяг звіту про виконання дослідницької роботи повинен бути не менше 20 сторінок структурованого тексту, надрукованого на аркушах формату А4 шрифтом Times New Roman 14 pt через 1,5 інтервалу. Поля: зверху – 2 см, знизу – 2 см, справа – 2 см, зліва – 2,5 см, абзац 1, 25 см.

Зміст звіту повинен базуватися на матеріалі не менше 5 – 8 літературних джерел з аналізом стану проблем та викладання свого власного дослідження з розглянутої проблеми.

Посилання на використанні джерела в тексті звіту повинні подаватися за такими зразками:

а) наприклад, згадування проблеми та її дослідників: Філософському осмисленню сутності культури присвячені роботи О. Шевнюка [1], Л. Матвеевої [2] та інших;

б) приклад використання цитати: На думку В. Біблієра «Культура є формою водночас і буття, і спілкування людей різних культур – минулих, теперішніх і майбутніх, форма діалогу і взаємопородження цих культур...» [2, с. 24].

Список використання джерел наводиться в кінці звіту або в алфавітному порядку, або в порядку їх використання в тексті роботи, враховуючи, що номер в квадратних дужках після відповідного посилання обов'язково повинен відповідати номеру джерела в списку літератури. Для оформлення кожного джерела доцільно використовувати його бібліографічний список (вихідні дані), які зазвичай наводяться на другій сторінці книги (зворот титулу) або інколи на останній сторінці.

Приклад оформлення списку використаних джерел:

для книг (монографії, підручники і навчальні посібники) з кількістю авторів не більше трьох:

1. Хома І.Я. Історія української культури: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 306 с.

для книг з кількістю авторів чотири і більше:

2. Історія української культури (Текст): курс лекцій / О.В. Ліхолат, П.А. Дігтяр, С.Ю. Боєва та ін.; під заг. ред. д-ра іст. наук С.О. Костилюєвої. – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – 394 с.

для журнальних статей:

3. Абрамов В.І., Шевченко М.М. Системна криза колективної ідентичності: в Україні: геополітичний та геокультурний аспекти // Науковий часопис імені Драгоманова. – Серія № 7. – Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наук. праць. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2005. – 35 (18). – С. 3 – 11.

Необхідно звернути увагу

По-перше, назва міста, де опубліковано згадуване або уточнене джерело пишеться повністю після розділових знаків «крапка і тире» (. – Харків:), винятком загальноприйнятих скорочень є М.: (для Москви), Л.: (для Ленінграда), СПб.: (для Санкт-Петербурга), К.: (для Києва), Мн.: (для Мінська).

По-друге, назва видавництва залишається без лапок за винятком випадків, коли вона містить власне ім'я разом із загальною назвою: ЗАО «Олімп-Бізнес».

По-третє, для книг в списку використаних джерел наводиться загальна кількість сторінок (432 с.), а в кінці цитати – номер сторінки, на якій розміщено цитований через кому після номера джерела ([2, с.126]). Для журнальних статей в списку використаних джерел після назви журналу, року, його випуск номера наводяться номери сторінок, на яких опублікована ця стаття (. – С.17– 29).

Для матеріалів використаних з Інтернет-джерел, потрібно наводити такі дані, які дозволяють за необхідності звернутися до цього джерела: назва статті, автор і повне посилання, а не лише назва сайту, наприклад, посилання: **http://www.knuba.edu.ua/doc/politic/lec_kult-inozem.pdf**

Зразок оформлення титульного аркуша

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ТРАНСПОРТУ**

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА ІСТОРІЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ

**ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ
ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ**

ТЕМА: «Історія культури як різновид культурологічного знання»

Виконав: студент Кравченко В.О.
гр. 1-МО 1

Керівник:

Київ 2016

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

1. Культурно-історичні наслідки «неолітичної революції».
2. Археологічні знахідки трипільської культури на території України.
3. Кочові племена Північного Причорномор'я та античний світ: проблема культурних впливів.
4. Анти і готи в давньоукраїнській культурі: проблематика наукових інтерпретацій.
5. Історія пошуків слов'янської прабатьківщини.
6. Північне Причорномор'я у міфах Стародавньої Греції.
7. Теорії виникнення міста Києва.
8. Співвідношення язичництва та християнства в культурі Київської Русі.
9. Київська Русь та західноєвропейське Середньовіччя: спільне і відмінне.
10. Традиції іконописання в Київській Русі.
11. Візантійські впливи в культурі Київської Русі.
12. Хрещення Русі як фактор європеїзації.
13. Походження слов'янської писемності.
14. Галицько-Волинське князівство: проблема стосунків з середньовічною Європою.
15. Культурна цінність Галицько-Волинського літопису.
16. Річ Посполита та її роль у формуванні української культури XVI – XVII ст.
17. Петро Могила в українській духовній культурі.
18. Берестейська церковна унія та її вплив на розвиток української культури.
19. Роль братств у розвитку української культури XV– початку XVII ст.
20. Початки книгодрукування на Україні.
21. Розвиток освіти та науково-технічних знань в Україні в XIV – першій половині XVII ст.
22. Теорії походження соціокультурного феномена козацтва на Україні.
23. Архетипи українського народного живопису : козак Мамай.
24. Феномен Богородиці-Покрови в мистецтві і легендах козацької України.
25. Архітектура українського бароко.
26. Художньо-естетичні особливості української барокової літератури.
27. Розвиток української поезії другої половини XVII – XVIII ст.
28. Український іконопис епохи бароко.
29. Митці українського музичного бароко: М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель (на розсуд дослідника).
30. Передумови, сутність наукової революції ХУІІ ст., її прояви на українських етнічних землях.
31. Ідеї Просвітництва в українській освіті та науці.
32. Історія створення та розвитку Львівського університету.
33. Григорій Сковорода – письменник та філософ.
34. Рококо як художній стиль.

35. Майстри українського живопису кінець XIX ст.: Іван Труш, Олекса Новаківський, О. Кульчицька)
36. Український аматорський та професійний театр: становлення та проблеми функціонування.
37. Еклектизм в українській архітектурі.
38. Мовна політика урядів Австро-Угорщини і Росії.
39. В. Каразін та заснування Харківського університету.
40. Історична наука в Україні, її витоки та формування.
40. Містобудівне мистецтво XIX ст.
41. Визначні постаті, основні науково-технічні досягнення в Україні доби промислової революції.
42. Становлення української національної ідеї в кінці XIX – початку XX ст.
43. Ідеї українського національно-культурного відродження у творчості Олександра Потебні.
44. М. П. Драгоманов і національно-культурне відродження в Україні другої половини XIX ст.
45. Культурно-просвітницька діяльність Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка.
46. Наукові відкриття в Україні кінця XIX – початку XX ст. та їх вплив на соціальні відносини.
47. Утворення та діяльність Української академії мистецтв.
48. Діяльність Української академії наук в 1918-1940 рр.
49. Українізація в 1920-х рр. та її значення для культурного розвитку України.
50. Розстріляне відродження на Україні в 30-ті роки.
51. Діяльність Українського таємного університету у Львові.
52. Український театр в 1920-30-х рр.
53. Становлення та розвиток українського кіно. О. Довженко.
54. Внесок діячів української науки в перемогу над фашизмом.
55. Борис і Євген Патони – видатні науковці України.
56. Діячі літератури та мистецтва в роки другої світової війни.
57. Діяльність навчальних закладів в окупованій Україні та евакуації.
58. Тенденції розвитку української культури після другої світової війни.
59. Радянська архітектура та образотворче мистецтво в Україні.
60. Особливості радянської державної політики у сфері науки і техніки.
61. Рух шістдесятників та його вплив на розвиток української культури.
62. Творчість українських кіномитців (С. Параджанов, І. Миколайчук, Ю. Ільєнко, Л. Осика...)
63. Соціополітичні чинники розвитку української культури в добу Незалежності.
64. Проблеми збереження історико-культурної спадщини України.
65. Мовна ситуація в сучасній Україні (проблеми та перспективи).
66. Поняття «культурного шоку»: наслідки та шляхи подолання.
67. Релігійне життя в Україні в умовах незалежності.

68. Становлення нового українського кіно.
69. Сучасне урбаністичне мистецтво.
70. Науково-технічні досягнення сучасної України.

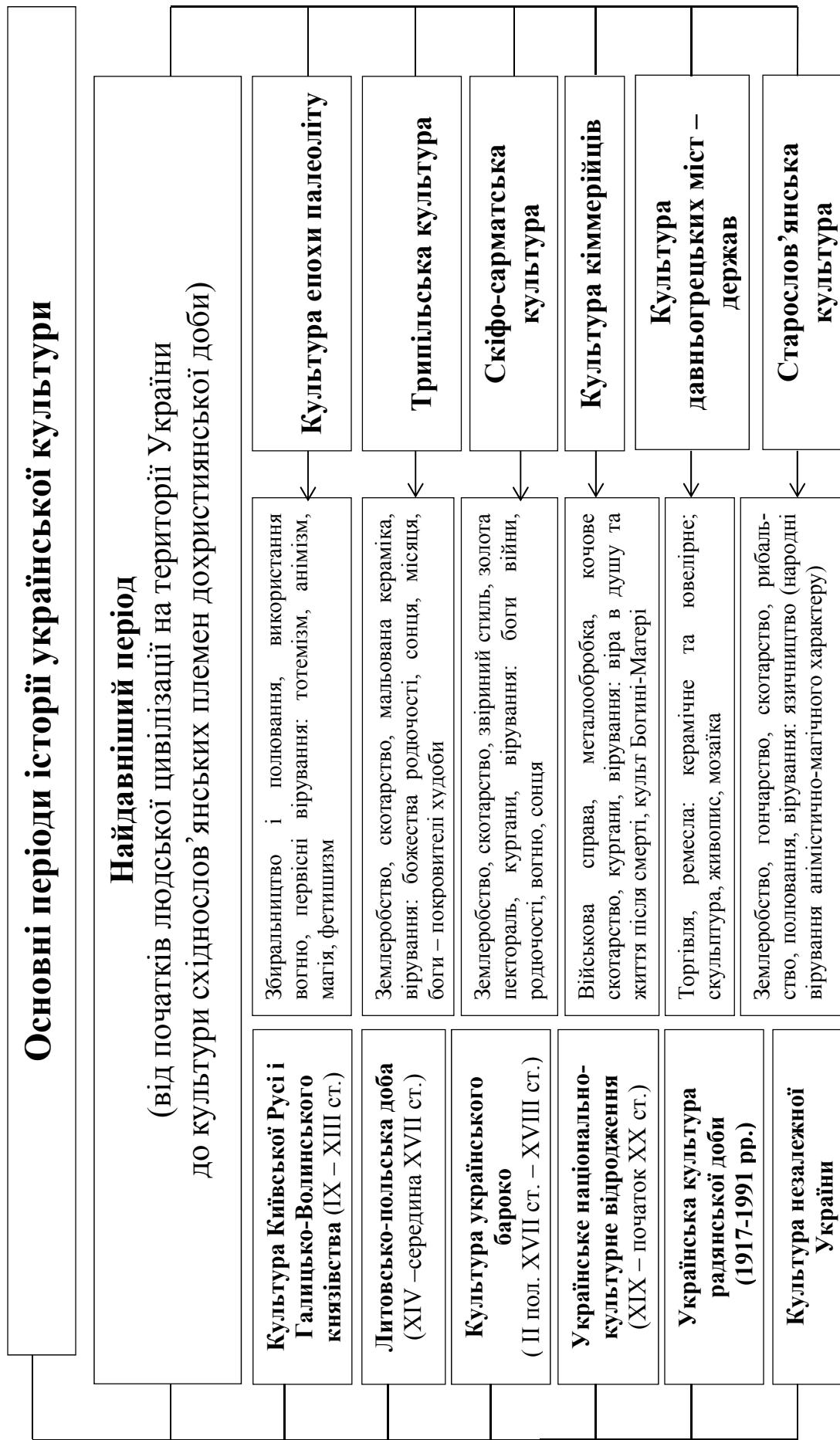
Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Тілло М.С., Чікарькова М.Ю. Культурологія: Навч. посіб. – К., 2007.
2. Бердій Т.С., Стоян Д.В. Історія української культури: Навчально-методичний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2013. – 160 с.
3. Велика ілюстрована енциклопедія України. – К.: Махаон-Україна, 2008. – 504 с.: іл.
4. Видатні постаті в історії України (IX – XIX ст.): Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети: Довід. вид. / В.І. Гусєв (кер. кол. авт.), В.П. Дрожжин, Ю.О. Калінцев, О.Г. Сокирко, В.І. Червінський. – К.: Вища шк., 2002. – 359 с.
5. Греченко В.А., Чорний І.В. Світова та українська культура: довідник для школярів та студентів / В.А. Греченко, І.В. Чорний. – К.: Літера ЛТД, 2009. – 416 с.
6. Дзюба О.М., Павленко Г.І. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні (X – середина XVII ст.): Посібник-довідник. – К.: «АртЕк», 1998. – 200 с., іл. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
7. Енциклопедія трипільської цивілізації. У 2-х т. – Т. 1. К., 2004. – 704 с.
8. Зубавіна І. Б. Кінематограф незалежної України: тенденції, фільми, постаті: [монографія] / Академія мистецтв України; Інститут проблем сучасного мистецтва. – К.: Фенікс, 2007. – 296с.: іл. – ISBN 978-966-651-773-2.
9. Історія світової та української культури: Підручник для вищ. закл. освіти / В.А. Гречанко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 480 с.
10. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд.: Б.І. Білик, Ю.А. Горбань, Я.С. Калакура та ін.; За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. – К.: Вища школа, 2000. – 607 с.
11. Історія української культури: У 5 Т. – Т. 3. К.: «Наукова думка», 2003. – 246 с.
12. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посіб. / Б.І. Білик, Ю.А. Горбань, Я.С. Калакура та ін.; За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. – К.: Вища шк.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 6-ге вид., стер. – 326 с.
13. Ковалевська О. О. Іван Мазепа у запитаннях та відповідях. – К.: Темпора, 2008. – 200 с.: іл.
14. Ковалевська О. О. Іван Мазепа. – К.: «Видавництво Дельта», 2009. – 52 с.: іл.
15. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Підручник. Видання 2-ге, стереотипне – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 576 с.

16. Культурне відродження в Україні: історія і сучасність /За ред. Т.О. Сілаєвої. – Львів, 1993.
17. Лебединцева Н. М. Сучасна українська література: Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007.
18. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. / Іл. З. Васіної, Л. Міненко, Т. Ніколаєвої, О. Слінчак, М. Старовойт. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.; іл.
19. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи. – 2-ге вид. – К. : Майстерня Білецьких, 2008. – 256 с.
20. Попович М.В. Культура: Ілюстрована енциклопедія України / М.В. Попович. – К.: Балтія-Друк, 2009. – 184 с.: іл.
21. Слабошпицький М. Українські меценати: Нариси з історії української культури. – 2-ге вид., допов. – К.: Вид-во М. П. Коць; Ярославів Вал, 2006. – 416 с.: іл.
22. Стародубцева Л.В. Архітектура постмодернізму: історія, теорія, практика. – К., 1998
23. Таланчук О.М. Українознавство. Усна народна творчість: Навч.-метод. посібник. – К.: Либідь, 1998. – 248 с.
24. Українознавство: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. (за ред. М.І. Обушного. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 672 с.
25. Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: постмодерний період: Навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2008.
26. Шейко В.М., Гаврюшенко О.А., Кравченко О.В. Історія художньої культури: Первісність. Стародавній світ: Підручник. – Харків: ХДАК, 1999. – 210 с.
27. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української художньої культури: Підручник. – Харків: ХДАК, 1999. – 196 с.

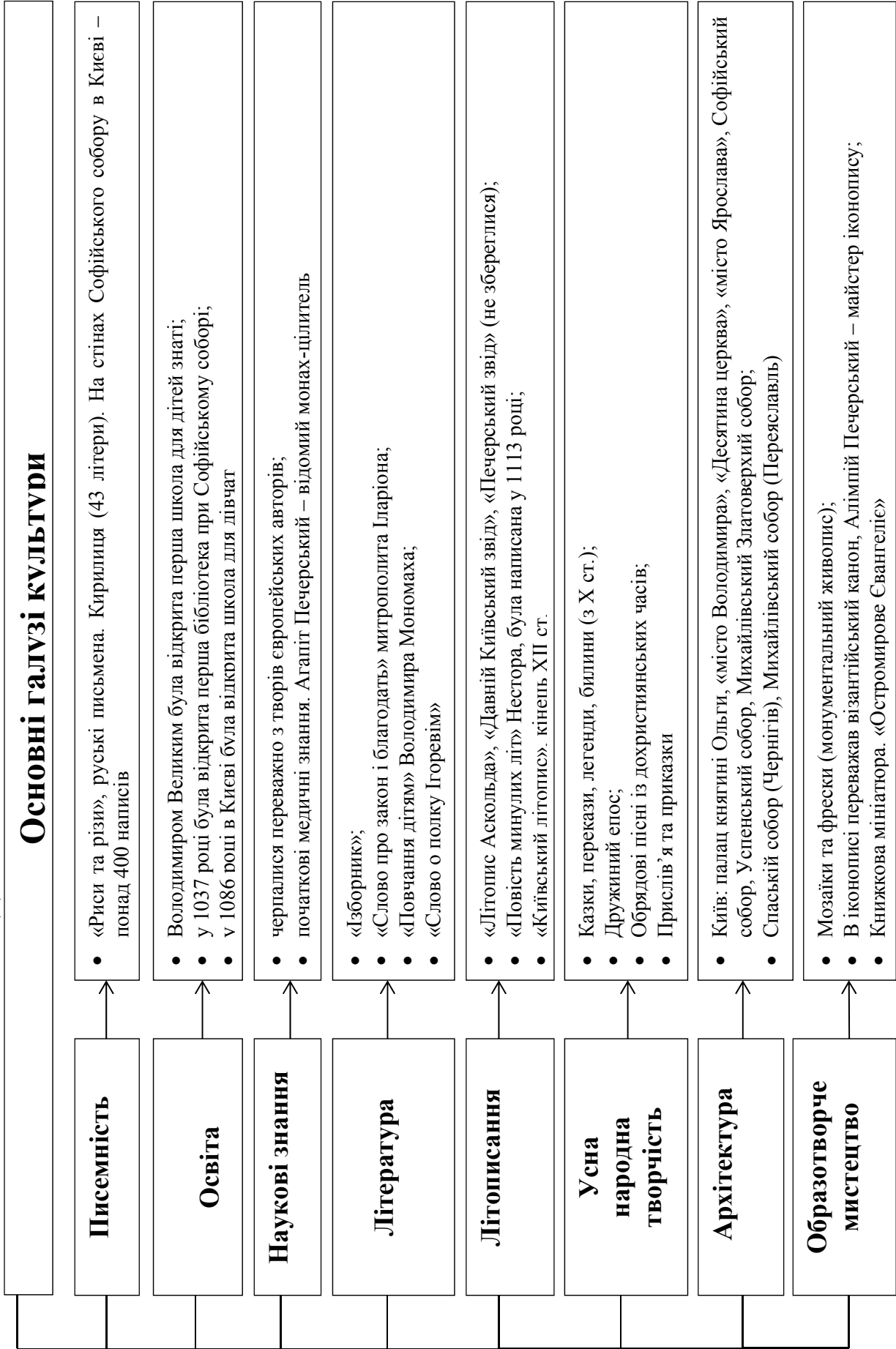
ДОДАТКИ

Додаток 1. ІСТОРИЧНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. КУЛЬТУРА НАЙДАВНІШОГО НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

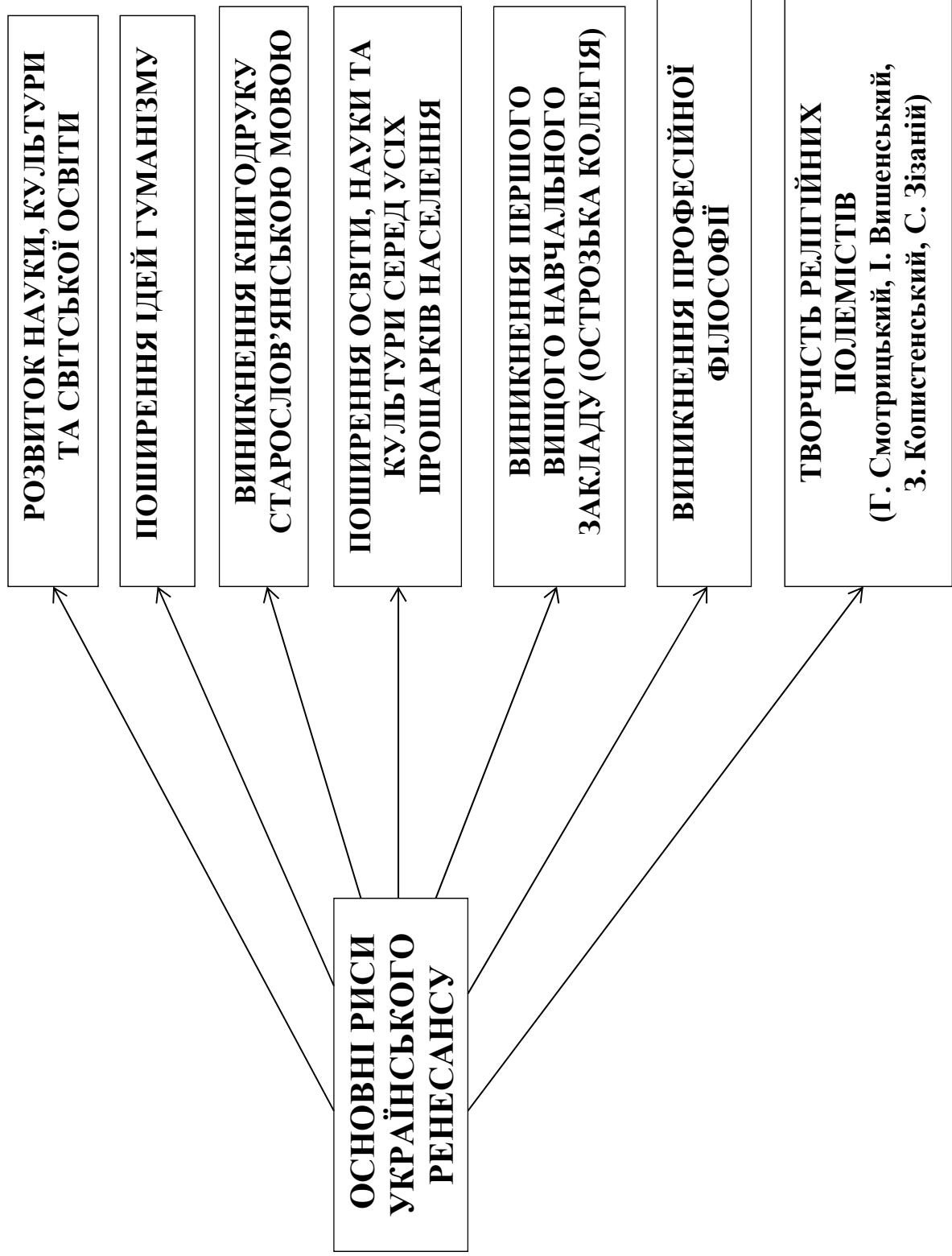
Додаток 2. КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Основні галузі культури

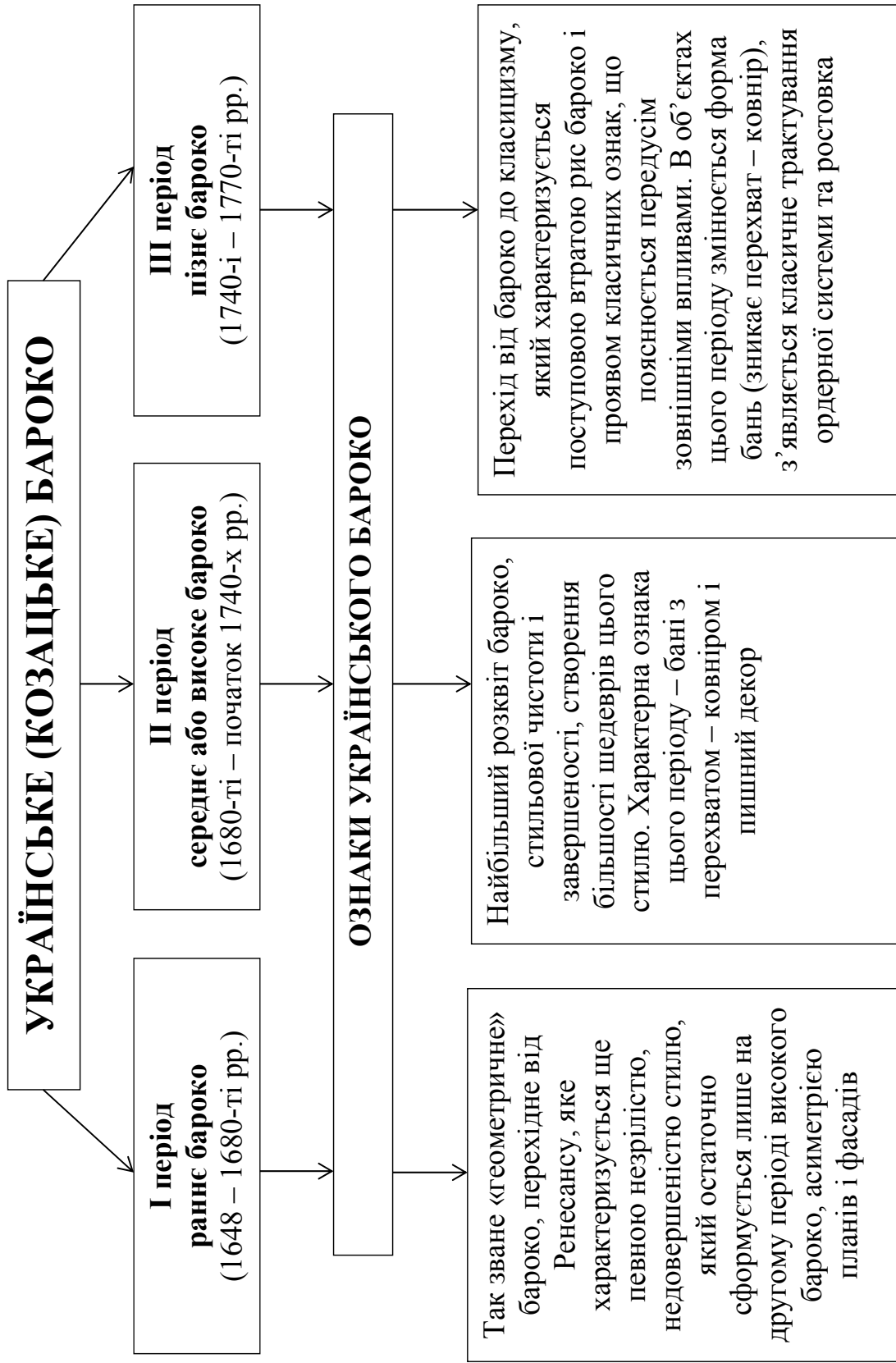

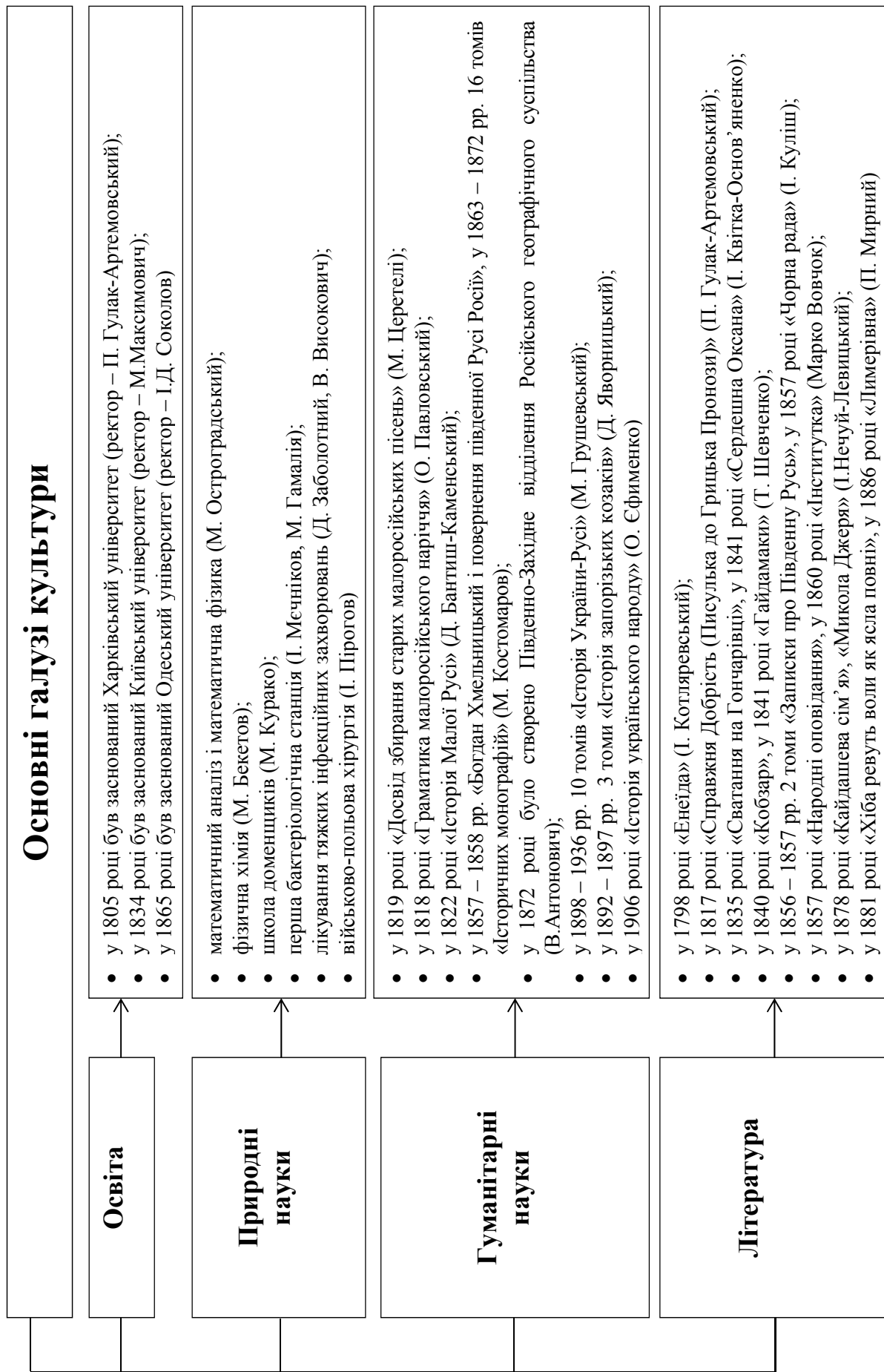
Додаток 3. УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА другої половини XIII – першої половини XVII ст.

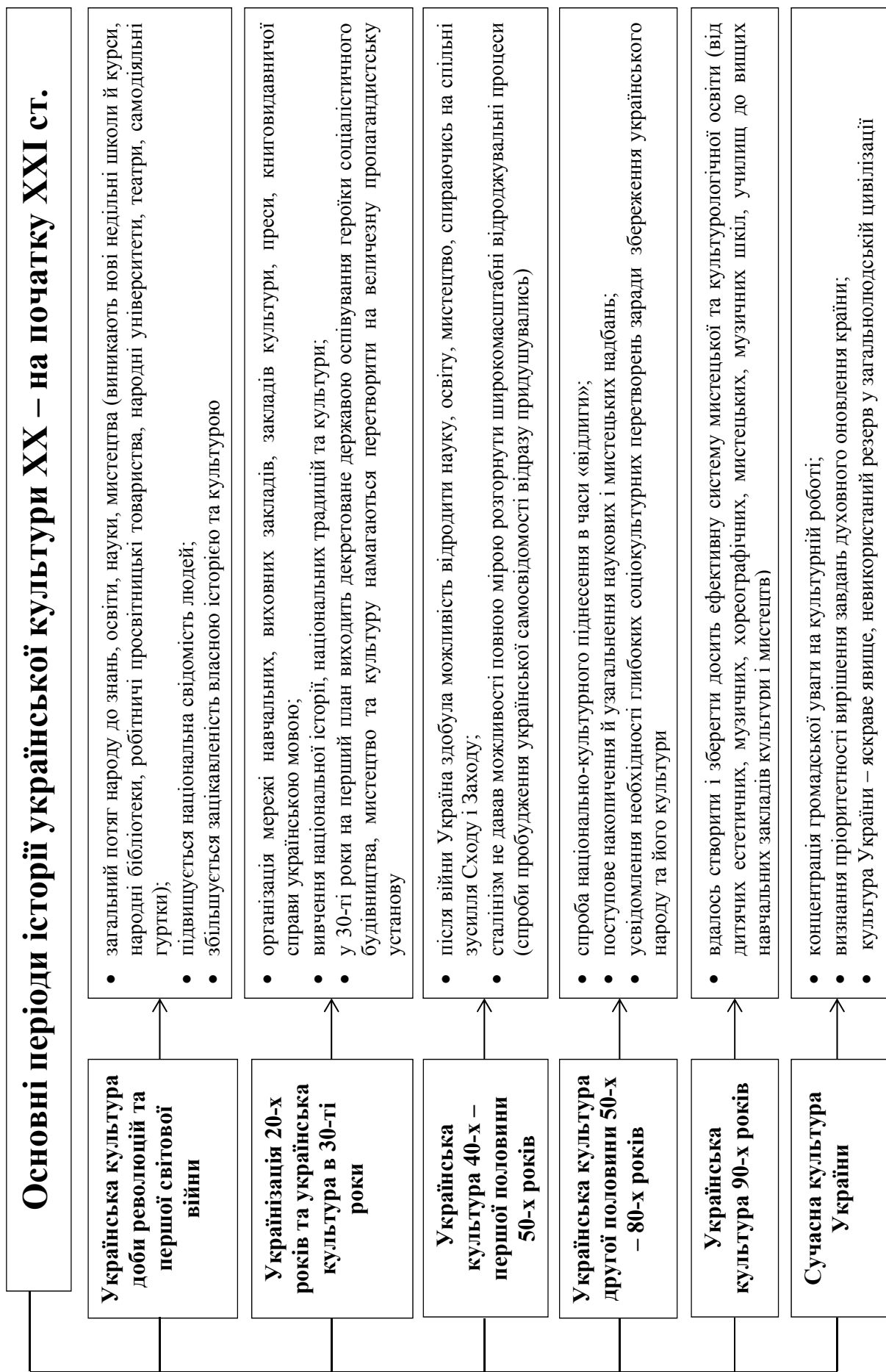
Додаток 4. УКРАЇНЬСКА КУЛЬТУРА другої половини XVII – XVIII ст.

Додаток 5. УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ ВІДРОДЖЕННЯ (XIX – початок XX ст.)

Додаток 6. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ XX – на початку XXI ст.

Навчально-методичне видання

І.О. Хромова

Історія української культури

Методичні рекомендації щодо організації самостійної та індивідуальної роботи студентів всіх спеціальностей денної та заочної форм навчання

За редакцією автора

Підписано до друку 21.10.16 р. Формат паперу 60x84/16. Зам. 143/16

Макет і верстка електронному вигляді підготовлено у видавництві ДЕТУТ
Свідоцтво про реєстрацію від 27.12.07. Серія № 3079.
03049, м. Київ – 49, вул. Івана Огієнка, 19